

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2024

Martina Zahradková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Dánsko mezi NATO a EU: Proměny dánského
atlantismu**

Bakalářská práce

Autorka práce: Martina Zahrádková

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Jan Váška, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely

V Praze dne 29. dubna 2024

Martina Zahradková

Bibliografický záznam

Zahrádková, Martina. *Dánsko mezi NATO a EU: Proměny dánského atlantismu*. Praha, 2024. 62 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jan Váška, Ph.D.

Rozsah práce: 80 781 znaků

Abstrakt

Tato práce se věnuje změně přístupu Dánska k EU a NATO v kontextu jeho bezpečnostní a obranné politiky po konci studené války. Dánsko bylo jedním ze zakládajících členů NATO v roce 1949. I přes to, že se nejedná o neutrální stát, rozhodlo se po nezdařeném referendu v roce 1992, ve kterém dánští občané odmítli Maastrichtskou smlouvu, pro výjimku ze Společné bezpečnostní a obranné politiky EU. Dánsko pak usilovalo o bližší vztah s USA a podporovalo americké zahraniční operace v rámci NATO, které byly ostatními evropskými členy často považovány za kontroverzní. Tento přístup postavil Dánsko do pozice *atlantisty* a opatrného člena EU, který se stavěl proti další integraci. V roce 2022 se Dánsko nicméně rozhodlo zrušit bezpečnostní *opt-out* a účastnit se SBOP. Tato práce sleduje bezpečnostní a obrannou strategii Dánska po konci studené války. Práce za použití teorie rolí jako teoretického rámce zkoumá vnější a vnitřní faktory, které vedly k rozhodnutí výjimku zrušit. Práce rovněž analyzuje, zda Dánsko během sledovaného časového období změnilo svou roli v EU a NATO a jaký byl rozsah této změny.

Abstract

This thesis deals with the change in Denmark's approach towards the EU and NATO in the context of its security and defence policy since the end of the Cold War. Denmark was one of the founding members of NATO in 1949. Despite not being a neutral state, Denmark chose to opt out from the Common Security and Defence Policy of the EU following a failed referendum in 1992, in which the Danish citizens rejected the Maastricht Treaty. Denmark then pursued a closer relationship with the U.S. and supported the American out-of-area operations within NATO, which were often considered controversial among the other European members. This approach positioned Denmark as an *Atlanticist* and cautious EU member that stood against further integration. Nevertheless, in 2022, Denmark decided to abolish the defence opt-out and participate in the CSDP. This thesis follows Denmark's security and defence strategy since the end of the Cold War. This thesis uses Role Theory as a theoretical framework to examine external and internal factors that led to the decision to abolish the opt-out. It also analyses whether Denmark changed its role in the EU and NATO over the monitored time frame and what the extent of this change was.

Klíčová slova

Dánsko, zahraniční politika, bezpečnostní politika, EU, NATO, *atlantismus*, SBOP, *opt-out*, teorie rolí

Keywords

Denmark, foreign policy, security policy, EU, NATO, Atlanticism, CSDP, opt-out, Role Theory

Title

Denmark between NATO and the EU: Changes in Danish Atlanticism

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Janu Váškovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnou komunikaci při vypracování této práce.

Obsah

Seznam zkratk.....	- 7 -
Úvod.....	- 8 -
1. Teorie rolí.....	- 13 -
1.1. <i>Problematika agent-struktura a teorie rolí.....</i>	<i>- 13 -</i>
1.2. <i>Koncepty teorie rolí.....</i>	<i>- 15 -</i>
1.2.1. <i>Národní koncepce role a očekávání role.....</i>	<i>- 15 -</i>
1.2.2. <i>Vykonávání role.....</i>	<i>- 16 -</i>
1.2.3. <i>Konflikt rolí a změna role.....</i>	<i>- 16 -</i>
1.3. <i>Teorie rolí a dánský případ.....</i>	<i>- 18 -</i>
2. Dánská bezpečnostní politika po konci studené války.....	- 21 -
2.1. <i>Historický kontext: Dánská bezpečnostní politika po druhé světové válce....</i>	<i>- 21 -</i>
2.2. <i>Konec bipolárního rozdělení světa a hledání nového místa ve světě: vznik bezpečnostního opt-out a přiklonění Dánska k USA.....</i>	<i>- 22 -</i>
2.3. <i>Vývoj dánského aktivismu: z mainstreamového atlantismu k super-atlantismu....</i>	<i>- 25 -</i>
2.4. <i>Dánské manévrování v mezích bezpečnostního opt-out a europeizace dánské zahraniční politiky.....</i>	<i>- 26 -</i>
2.5. <i>Bilance dánského balancování mezi NATO a EU.....</i>	<i>- 28 -</i>
3. Změna vnějšího kontextu dánské bezpečnostní politiky a posun ve vnímání EU a NATO.....	- 32 -
3.1. <i>Nová bezpečnostní situace v Evropě po roce 2014 a znovuobjevená spolupráce mezi EU a NATO.....</i>	<i>- 32 -</i>
3.2. <i>Proměna vztahů s USA: změny v bezpečnostní strategii a nepředvídatelnost amerického vnitropolitického vývoje.....</i>	<i>- 35 -</i>
3.3. <i>Proměna v důležitosti bezpečnostního opt-out a debaty o jeho zrušení.....</i>	<i>- 38 -</i>
3.4. <i>Změna bezpečnostní situace v Evropě: ruský útok na Ukrajinu jako impuls ke zrušení bezpečnostní výjimky.....</i>	<i>- 41 -</i>
4. Diskuse: Proměna dánské role?.....	- 43 -

Závěr	- 47 -
Summary	- 51 -
Bibliografie	- 52 -
<i>Primární zdroje</i>	- 52 -
<i>Odborná literatura</i>	- 53 -
<i>Novinové zdroje</i>	- 59 -
<i>Internetové stránky</i>	- 61 -

Seznam zkratk

ES – Evropská společenství

EU – Evropská unie

HDP – Hrubý domácí produkt

NATO – Severoatlantická aliance (*North Atlantic Treaty Organization*)

OSN – Organizace spojených národů

SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – Spojené státy americké (*United States of America*)

Úvod

Dánsko bylo možné v posledních třiceti letech od konce studené války v zahraniční a bezpečnostní politice ve vztahu k NATO a EU charakterizovat jako *atlantistu*, preferujícího vztah s NATO a USA a s bezpečnostním *opt-out* z EU, kdy se země neúčastnila Společné bezpečnostní a obranné politiky.

Rozhodnutí o vzniku bezpečnostní výjimky vycházelo z referenda v roce 1992, ve kterém dánská veřejnost proti doporučení většiny politiků hlasovala proti Maastrichtské smlouvě zakládající Evropskou unii. Dánští politici následně vyjednali pro Dánsko čtyři oblasti spolupráce, mezi nimi i Společná bezpečnostní a obranná politika, kterých se země neměla účastnit, tak aby dánská veřejnost v druhém referendu s Maastrichtskou smlouvou souhlasila a Dánsko mohlo být členem EU.

Dánsko se následně v bezpečnostní politice soustředilo na spolupráci s USA a NATO, jakkoliv debaty o škodlivosti výjimky pro dánskou bezpečnostní politiku a dánský vliv v EU se na politické úrovni začaly objevovat záhy po jejím vzniku. Zdálo se však, že dánská veřejnost neměla na zrušení *opt-out* zájem. Tento sentiment byl posílen i dvěma neúspěšnými referendy, ve kterých se Dánsko snažilo zrušit dvě jiné výjimky, z třetí fáze Hospodářské a měnové unie a z oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí, a ve kterých dánská veřejnost opět hlasovala proti doporučení většiny politiků. Změna nastala v roce 2022, kdy se sociálnědemokratická vláda, která od doby svého nástupu zrušení bezpečnostní výjimky vůbec nepřipouštěla, rozhodla s dalšími parlamentními stranami v reakci na ruský útok na Ukrajinu v únoru téhož roku svolat referendum, ve kterém se většina společnosti vyslovila pro zrušení *opt-out*.

Tato bakalářská práce analyzuje proměnu dánského přístupu k NATO a EU. Proměnu, která umožnila Dánsku přehodnotit svůj přístup k bezpečnostní politice v EU a preferování NATO jako výhradního bezpečnostního partnera a v roce 2022 výjimku z SBOP v referendu zrušit. A zároveň proměnu, ve které se podařilo překonat spor mezi dánskou politickou elitou a veřejností, která dlouhodobě vykazovala nevěli jakýkoliv dánský *opt-out* rušit. Motivací pro napsání této práce je nedávný vývoj, kdy se Dánsko po třiceti letech výjimky poměrně náhle vzdalo. To vyvolává otázku, kdy, jak a proč se dánský přístup k NATO a EU změnil. Zároveň má tato lokální událost přesah i do širšího

evropského kontextu, kterým je nová bezpečnostní situace na kontinentě a vliv na vývoj unijní bezpečnostní politiky.

Cílem práce je především odpovědět na následující otázku: *Proč Dánsko přehodnotilo svůj atlantický přístup k bezpečnostní politice v rámci EU a NATO a po třiceti letech zrušilo svůj bezpečnostní opt-out?* Hlavní tezí bakalářské práce a předpokládanou odpovědí na výzkumnou otázku je, že Dánsko od určitého momentu začalo přehodnocovat svou bezpečnostní situaci a ve svém důsledku i vlastní roli ve vztahu k EU, a že zrušení bezpečnostní výjimky bylo vyvrcholením dlouhodobých procesů. Mezi ty se řadí rostoucí asertivita Ruska od roku 2014, prezidentství Donalda Trumpa a jeho vliv na dánsko-americké vztahy, v neposlední řadě pak související postupná proměna přístupu dánské veřejnosti k EU a evropské integraci. Poslední kapkou v tomto procesu pak byl ruský útok na Ukrajinu v roce 2022, v jehož důsledku se země rozhodla zrušit svůj bezpečnostní *opt-out*.

K zodpovězení výzkumné otázky a ověření hypotézy vycházím z teorie rolí a přidružených konceptů, které jsou detailně popsány v první kapitole. Práce skrze tuto teorii analyzuje proměny dánského vnímání vlastní role uvnitř NATO a EU po konci studené války a změnu této role, která vedla ke zrušení bezpečnostního *opt-out* v roce 2022. Z širší perspektivy je pak možné analýzou dánského případu dojít k tomu, jaký je obecný mechanismus změny národní role vlivem proměny vnějšího kontextu. Z metodologického pohledu se tedy jedná o kvalitativní výzkum a případovou studii, která analyzuje vztah konkrétního člena EU a NATO k těmto organizacím. Zároveň pak lze práci charakterizovat i jako instrumentální případovou studii, protože jejím dílčím cílem je prozkoumání fenoménu změny národní role vlivem změny vnějšího kontextu za využití dánského příkladu.

Práce je rozčleněna do čtyř hlavních kapitol. První část je teoretická a věnuje se teorii rolí a konceptům, které jsou s ní spojené. Teorie rolí pracuje s hlavními pojmy aktérem/agentem a strukturou, přičemž v mezinárodních vztazích se aktérem rozumí konkrétní stát a strukturou jeho vnější okolí, bilaterální vztahy s ostatními státy nebo mezinárodní organizace, které ho ovlivňují. Aktér a struktura se vzájemně ovlivňují, mají od sebe různá očekávání, a aktér, tedy stát, na základě toho přijímá a zastává nějakou roli. Role by měly být poměrně stabilní a příliš se neměnit, aby bylo možné v zahraniční politice dosáhnout konzistence, teorie proto umožňuje osvětlit na první pohled radikální

změny v zahraniční politice. Někdy však mohou často vlivem nečekaných událostí změny v roli nastat. Dílčím cílem práce je prozkoumat, jestli v případě Dánska došlo zrušením bezpečnostního *opt-out* k úplné změně role, či nikoliv.

Druhá kapitola se věnuje východiskům dánské zahraniční a bezpečnostní politiky po konci studené války a tomu, jakou politiku chtělo Dánsko vést v NATO a EU a jakou roli chtělo zastávat v těchto organizacích. Následně se kapitola zabývá samotnými projevy této politiky poté, co Dánové v prvním referendu odmítli Maastrichtskou smlouvu a země si vyjednala čtyři výjimky, mezi nimi i výjimku z SBOP. Kapitola zkoumá, jak se země následně přiklonila k užší spolupráci s USA, jak se tato politika propsala na dánském přístupu k další evropské integraci a jak se Dánsko i přes tuto skutečnost snažilo udržet vliv v evropských záležitostech.

Třetí kapitola je nejrozsáhlejší a věnuje se období po ruské anexi Krymu a jednotlivým faktorům, ze kterých vychází hlavní teze práce, a zkoumá, jestli a jaký měly vliv na proměnu dánské role v NATO a EU. Čtvrtá kapitola následně představuje zhodnocení vlivu těchto faktorů a analýzu toho, jestli a jakým způsobem se dánská role směrem k NATO a EU změnila.

Zdroje, ze kterých práce vychází lze v zásadě rozdělit do pěti typů. Prvním typem je literatura věnující se teoretickému zakotvení práce, tedy teorii rolí a konceptům, které s ní souvisejí. Zde jsem se opírala o esej *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy* od kanadského politologa Kalevi J. Holstiho, který jako první v roce 1970 přenesl teorii rolí do zkoumání mezinárodních vztahů a analýzy zahraniční politiky.¹ Dále jsem vycházela z autorů, kteří se teorii věnují v současnosti, a přinášejí tak do výzkumu nové poznatky, jmenovitě lze zmínit knihu *Role Theory in International Relations*, za níž stojí trojice německých odborníků věnujících se mezinárodním vztahům Cornelia Frank, Sebastian Harnisch a Hanns W. Maull.² Dále pak kapitolu *Role theory and European foreign policy* od švédské profesorky politologie Lisbeth Aggestam v knize *The European Union's Roles in International Politics*.³ Z těchto dvou zmíněných textů jsem čerpala

¹ Kalevi J. Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, *International Studies Quarterly* 14, č. 3 (září 1970).

² Sebastian Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“, in *Role Theory in International Relations*, eds. Sebastian Harnisch et al., (New York: Routledge, 2011), <https://www.perlego.com/book/717604/role-theory-in-international-relations-pdf> (staženo 20. listopadu 2023).

³ Lisbeth Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, in *The European Union's Roles in International Politics*, eds. Ole Elgström a Michael Smith, (New York: Routledge, 2006).

především hlavní koncepty související s teorií rolí. V neposlední řadě pak článek od českého výzkumníka Víta Beneše *Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky*, ze kterého jsem čerpala především pro pochopení proměny přístupů k teorii od jejího vzniku po současnost.⁴

Druhým typem je literatura věnující se obecně dánské zahraniční a bezpečnostní politice po druhé světové válce a pak literatura analyzující období po konci studené války. Zde se jedná především o článek *Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?* od dánského výzkumníka Petera Viggo Jakobsena věnujícího se zahraniční a bezpečnostní politice, který nabízí pohled na dánský vztah k členství v NATO mezi lety 1949 a 2019.⁵ Článek *Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001* od dánského odborníka na dánskou evropskou politiku Henrika Larsena poskytuje vhled do dánského uvažování nad vlastním členstvím v NATO a EU, a jak se toto vnímání projevilo na politice k těmto organizacím po roce 2001.⁶ Dále pak článek *From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark's Great Power Politics* od dánského profesora věnujícího se malým státům v mezinárodních vztazích Anderse Wivela, který zkoumá kontinuity a diskontinuity v dánské bezpečnostní politice před a po konci studené války.⁷ A v neposlední řadě článek *How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy* od dánského profesora mezinárodních vztahů Gorm Rye Olsena, který se věnuje europeizaci dánské bezpečnostní politiky i přes existující *opt-out*.⁸

Třetí typ představuje doplnění problematiky odbornými články, které se věnují konkrétně zrušení výjimky v roce 2022. Zde jsem vycházela z článku *Denmark's Defence Opt-out, The Forthcoming Referendum, and the Changing Face of EU Defence and Security Arrangements* od profesorů práv Ully Neergaard a Grahama Butlera, který se

⁴ Vít Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, *Mezinárodní vztahy* 45, č.4 (2010).

⁵ Peter Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“, in *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century*, ed. Michele Testoni (Londýn: Routledge, 2020).

⁶ Henrik Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, *Cooperation and Conflict* 44, č. 2 (2009).

⁷ Anders Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark's Great Power Politics“, *Swiss Political Science Review* 19, č. 3 (2013).

⁸ Gorm Rye Olsen, „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“, *Perspectives on European Politics and Society* 12, č. 1 (duben 2011).

v období před referendem věnuje dopadům výjimky v průběhu let.⁹ A dále pak z kapitoly *European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark* v knize *European Strategic Autonomy and Small States' Security* od dánské výzkumnice Amelie Theussen, která se věnuje výjimce již zpětně po jejím zrušení a přináší i možný budoucí vývoj.¹⁰

Čtvrtým typem jsou zdroje, které umožní postihnout proměnu přístupu Dánska a dánské veřejnosti k EU a NATO/USA. Jedná se o studie, především think tanku *European Council on Foreign Relations*, dánského think tanku *Tænk tanken Europa* a Dánského institutu mezinárodních studií (*Danish Institute for International Studies*), dále oficiální dokumenty vydané dánským parlamentem nebo dánskou vládou, politická prohlášení, a nakonec průzkumy veřejného mínění, především data z šetření Eurobarometr a data z šetření veřejného mínění, která jsou dostupná v dánských médiích.

Vzhledem k množství anglicky psané literatury, které bylo napsáno o dánském přístupu k NATO a EU a o dánské bezpečnostní výjimce, nebylo nutné v případě literatury vycházet z dánsky psaných zdrojů. U čtvrtého typu zdrojů, a zejména pak v případě politických prohlášení a průzkumů veřejného mínění dostupných v médiích, jsem se nicméně opírala především o dánské zdroje, jelikož nejsou dostupné v angličtině, případně nejsou dostupné anglické přepisy.

⁹ Ulla Neergaard a Graham Butler, „Denmark’s Defence Opt-out, the Forthcoming Referendum, and the Changing Face of EU Defence and Security Arrangements“, *EU Law Live: Weekend Edition*, č. 95 (březen 2022).

¹⁰ Amelie Theussen, „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“, in *European Strategic Autonomy and Small States' Security*, eds. Giedrius Česnakas a Justinas Juozaitis, (Londýn: Routledge, 2022).

1. Teorie rolí

Teorie rolí se v mezinárodních vztazích zaměřuje na zkoumání role, kterou státy zastávají v mezinárodním systému. Ze sociologie do oboru analýzy zahraniční politiky teorii přetavil Kalevi Holsti na počátku sedmdesátých let ve svém eseji *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*.¹¹ Holsti se postavil proti v kontextu studené války přijímané rozdělení světa na dva bloky s kritikou, že toto rozlišení je zastaralé, ignoruje státy jako samostatné tvůrce vlastní zahraniční politiky a obrázek je ve skutečnosti mnohem složitější. Ve své analýze zahraniční politiky celkem 71 států se proto zaměřil na subjektivní dimenzi zahraniční politiky státu.¹²

1.1. Problematika agent-struktura a teorie rolí

V sociologii, psychologii a antropologii je koncept role provázán s debatou a sporem o to, zda je při vytváření role důležitější agent anebo struktura. Podobnou debatu lze najít i ve zkoumání zahraniční politiky a mezinárodních vztahů. Jedna tendence vychází z velkých debat mezinárodních vztahů a konkrétně z realismu, který do jisté míry považuje státy za pasivní subjekty, které jsou závislé na struktuře. A agentovi, tedy státu, je na tvorbě zahraniční politiky připisován pouze minimální vliv.¹³ S rozvojem analýzy zahraniční politiky však začal být výhradní vliv struktury na agenta zpochybňován a pozornost se přesunula i na domácí faktory a politické aktéry, kteří aktivně utvářejí zahraniční politiku státu. Teorie rolí od doby svého vzniku prošla vývojem, který vychází z debaty agent-struktura.¹⁴

Holsti a autoři, kteří na něj v samotných počátcích teorie role navazovali (např. Le Prestre 1997, Wish 1980), vycházeli ze subjektivní dimenze a individualismu, a za hlavní vlivy utvářející roli tak považovali identitu, historii, kulturu a sociální charakteristiky daného státu.¹⁵ Tento přístup byl svým způsobem logický v tehdejší prostředí velkých

¹¹ Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“.

¹² Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 234–235;

Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 73, 78–79;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 12.

¹³ Marijke Breuning, „Role Theory“, in *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*, eds.

Patrick A. Mello a Falk Ostermann, (New York: Routledge, 2023), 188–189.

¹⁴ Holsti, *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*“, 241, 291;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 13.

¹⁵ Philippe G. Le Prestre, ed., *Role Quests in the Post-Cold War Era: Foreign Policies in Transition* (Montreal: McGill Queen's University Press, 1997);

teorií mezinárodních vztahů, které kladly velký důraz na vnější faktory a strukturu a jejich vliv na chování států. Ačkoliv Holsti představil i vnější očekávání, která se podílí na utváření národní role, v praktické rovině s nimi příliš nepočítal, zpochybňoval míru důležitosti vnějších faktorů, a analyzoval výhradně vnitrostátní faktory utvářející roli a funkci státu v mezinárodním prostředí.¹⁶

Autoři, kteří se teorii rolí snaží aplikovat v současnosti, však většinou odmítají přisuzovat agentovi nebo struktuře větší váhu (např. Harnisch 2011, Elgström a Smith 2006).¹⁷ Je to kompromisní řešení poté, co se první generace autorů zaměřovala výhradně na agenta. Teorie rolí ve zkoumání zahraniční politiky se tím ale odkláněla od svého vzoru v sociologii a psychologii, který zdůrazňoval důležitost vzájemné interakce mezi agentem a strukturou.¹⁸

Tito autoři se nacházejí v jakési středové pozici vycházející z konstruktivismu, kdy připouštějí, že státy nejsou závislé na struktuře, zároveň se ale nejedná o kompletně svobodně jednající aktéry. Jejich argumentem je, že agent i struktura jsou vzájemně propojené a neoddělitelné součásti jednoho systému, a nelze tak preferovat jednoho či druhého. Do tvorby národní role nutně vstupují materiální faktory, struktura a vnější kontext, především v tom smyslu, jak jsou vykládány aktérem. V tomto ohledu lze mluvit o tom, že teorie rolí pro tyto autory představuje kompromis a střední pozici mezi analýzou zahraniční politiky a teoriemi mezinárodních vztahů.¹⁹

Naomi Bailin Wish, „Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions“, *International Studies Quarterly* 24, č. 4 (prosinec 1980): 532–554.

¹⁶ Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 77–78;

Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 243–245.

¹⁷ Sebastian Harnisch, Cornelia Frank a Hanns W. Maull, eds., *Role Theory in International Relations* (New York: Routledge, 2011);

Ole Elgström a Michael Smith, eds., *The European Union's Roles in International Politics* (New York: Routledge, 2006).

¹⁸ Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 22;

Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“.

¹⁹ Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 81–82;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 13;

Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“.

1.2. Koncepty teorie rolí

V průběhu let bylo různými autory definováno několik konceptů.

1.2.1. Národní koncepce role a očekávání role

Mezi základní a patrně nejdůležitější koncepty teorie rolí patří národní koncepce role (*national role conception*) a očekávání role (*role expectations/prescriptions*).²⁰

Národní koncepce role, představuje vlastní představy o roli a vlastní definice norem a očekávání. Vychází z identity, historie, sociokulturního kontextu daného státu, ale také se jedná o aktérovu interpretaci toho, jak o něm smýšlí jeho okolí a jaká jsou očekávání ostatních aktérů. Pro Holstiho byly národní koncepce role představy jednajících aktérů, tedy nejčastěji vládnoucích politiků, o tom, jaká rozhodnutí, závazky, pravidla a politické akty jsou vhodná pro jejich stát ve vztahu k vnějšímu prostředí a ostatním aktérům, a o tom, jaké funkce by měl jejich stát zastávat v mezinárodním systému.²¹

Očekávání role jsou pak požadavky a nároky, které na stát klade jeho okolí. Jedná se přitom buď o požadavky ostatních států na to, jak by se konkrétní stát měl chovat. Nebo na věc lze nahlížet i z institucionálního úhlu pohledu, tedy jako na normy, které po státu vyžaduje nějaká instituce jejímž je členem. V tomto případě pak lze třeba zakládající smlouvy EU považovat za očekávání role.²²

Společně pak tyto dva koncepty tvoří celkovou roli státu. Z hlediska vlivu vnějšího prostředí pak Holsti pracoval i s konceptem pozice státu, kdy pozice představuje systém různých očekávání. Jedná se tedy vlastně o status státu v rámci mezinárodních vztahů, příkladem takového statusu může být rozdělení států na velké mocnosti, střední mocnosti a malé státy. Status nutně neurčuje, jakou roli bude stát zastávat, nicméně lze předpokládat, že političtí aktéři pozici svého státu nosí v hlavě, a toto vědomí se pak určitým způsobem projevuje na jejich rozhodnutích.²³

²⁰ Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 240.

²¹ Ibid., 245–246;

Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 74; Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 12–13, 19–21; Cristian Cantir a Juliet Kaarbo, „Contested Roles and Domestic Politics: Reflections in Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory“, *Foreign Policy Analysis* 8, č. 1 (2012): 5.

²² Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 75;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 18.

²³ Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 241–242;

Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“.

1.2.2. Vykonávání role

Samotný proces tvorby zahraniční politiky a chování státu na mezinárodní úrovni se nazývá vykonávání role (*role performance*). Je však důležité mít na paměti, že ne vždy je výkon role shodný s tím, jakou roli stát zastává a nelze z konkrétního chování státu přesně vyvodit koncepcí národní role a naopak. Role je totiž normativní koncept, je to očekávané a přijatelné chování, což ale nutně nemusí odpovídat tomu, jak se aktér pak ve skutečnosti chová. Koncepcí národní role sice neurčují výsledné chování státu přímo, ale definují přijatelnou škálu možností, stále jsou tedy dobrým vodítkem pro pochopení zahraniční politiky určitého státu.²⁴

Holsti ve svém eseji předpokládal, že neexistuje pouze jedna role, kterou by stát zastával, naopak je normální, že stát zastává vícero rolí, které různě využívá ve vztahu s různými aktéry mezinárodního systému. To znamená, že stát může mít jinou roli v rámci členství v mezinárodní instituci a jinou roli směrem k jinému aktérovi v bilaterálních vztazích. Holsti také implikoval, že jednotlivé role, které političtí aktéři současně zastávají, mohou být vzájemně nekompatibilní.²⁵ V tomto ohledu je dobré zmínit i to, že různé státy zastávají různorodé role. Holsti ve své analýze definoval celkem 17 různých koncepcí, ale další identifikace přicházely s rozvojem teorie rolí dalšími autory. Z hlediska definice role toho kterého státu tak neexistuje jen obecně přijímaný seznam rolí, které lze ke státu přiřadit, spíše se jedná o autorovu interpretaci role daného státu.²⁶

1.2.3. Konflikt rolí a změna role

Národní koncepcí role musí být poměrně robustní a nejedná se o věc, která by se měnila ze dne na den. Pokud by se koncepcí národní role neustále proměňovaly, neumožňovaly by politikům dosáhnout konzistence, která je v zahraniční politice důležitá. I proto je teorie rolí často používána pro vysvětlení případů, kdy došlo ke zdánlivě radikální změně zahraniční politiky a diskontinuitě v dosavadní dlouhodobě prosazované strategii.²⁷

²⁴ Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 238, 288, 298;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 20.

²⁵ Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 235, 273, 277–278.

²⁶ Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 75;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 19.

²⁷ Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 74.

Koncepce však nejsou úplně rigidní a historicky neměnné, protože jsou do značné míry závislé na kontextu a čase, ve kterých existují. Za určitých okolností mohou nastat změny role. Mezi hlavní důvody změny role patří konflikt rolí. Konflikt může být výsledkem nekompatibility různých rolí jednoho státu. Potenciál pro konflikt je vlastně všudypřítomný, vezmeme-li v úvahu, že státy zastávají různé role v různých systémech a subsystémech, a musí se tak řídit a reagovat na různá a někdy vzájemně si odporující očekávání.²⁸

Druhým důvodem pro konflikt rolí a potenciální změnu role je vnější prostředí. Pokud dojde ke změně kontextu, za kterého byly původní národní koncepce definovány, je aktér nucený se této změně přizpůsobit a upravit podle toho svou roli. Změna vnějšího prostředí může být definována událostí, která má vliv na celý mezinárodní systém, příkladem může být konec studené války. Ale změna kontextu může být dána i neočekávanou proměnou chování jiného aktéra, tady lze za příklad považovat teroristické útoky 11. září 2001.²⁹

Někteří autoři ještě zdůrazňují existenci sporu o roli (*role contestation*) mezi různými aktéry uvnitř jednoho státu (např. Cantir a Kaarbo 2012).³⁰ Argumentují, že zahraniční politika není tvořena pouze politickými elitami, které zrovna stojí u moci, ale podílí se na ní vícero domácích faktorů. Spor o roli lze rozdělit na vertikální a horizontální. Vertikální nastane, pokud existuje neshoda v představě o národní koncepci role mezi politickými elitami a širokou společností. Horizontální pak představuje spor v rámci politické elity, mezi politiky, kteří jsou zrovna u moci, a těmi v opozici. V tomto ohledu pak lze konstatovat, že pokud dojde ke změně vnějšího kontextu, dojde i ke kognitivní disonanci a k tomu, že se do té doby skryté opoziční diskurzy dostanou na světlo a způsobí změnu národní role.³¹

Změnu role lze rozdělit podle míry, v jaké dojde ke změně národních koncepcí. Naučení se role (*role learning*) představuje kompletní změnu národních koncepcí role,

²⁸ Ibid., 75;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 22–23.

²⁹ Beneš, „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“, 75;

Aggestam, „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“, 23.

³⁰ Cantir a Kaarbo, „Contested Roles and Domestic Politics: Reflections in Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory“, 5–24.

³¹ Ibid., 24;

Cantir a Kaarbo, „Contested Roles and Domestic Politics: Reflections on Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory“, 6–8, 11–12;

Breuning, „Role Theory“, 192–193.

předpokládá, že dojde ke změně cílů, představ nebo hodnot v rámci zahraniční politiky. Jedná se vlastně o změnu víry u daného aktéra. Příkladem učení se role je pak i vytváření role nové (*role making*) nebo přebírání role (*role taking*), které vznikají, jak již bylo naznačeno, v procesu vzájemného působení národních koncepcí role a očekávání role. Adaptace role (*role adaptation*) je menším zásahem do národních koncepcí role, koncepce se při tomto procesu nemění, pouze upravují. V rámci zahraniční politiky totiž nedojde k přehodnocení cílů nebo hodnot, ty zůstávají stejné, často se ale změní kontext, za kterého byly původní koncepce formulovány. V reakci na to dojde k úpravě strategie nebo nástrojů, kterými je pak role vykonávána, ke změně původního záměru role ale nedojde, dosavadně zastávaná role se pouze adaptuje.³²

1.3. Teorie rolí a dánský případ

Teorie rolí se mimo jiné využívá i pro zkoumání zahraniční politiky menších států. Předpokládá totiž aktivitu států jako samostatných aktérů, kteří v mezinárodním systému hrají celou řadu rolí. A popírá tak někdy předpokládanou pasivitu malých států vůči větším partnerům a jejich pozici jako objektu soupeření mezi velkými mocnostmi. Z tohoto pohledu je vhodné ji použít právě na dánský případ, jelikož teorie umožňuje vysvětlit aktivitu dánské zahraniční politiky po konci studené války.³³

Jak již bylo zmíněno, teorie rolí představuje užitečný nástroj pro zkoumání náhlých a na první pohled radikálních změn v zahraniční politice států. Práce vychází z toho, že na Dánsko působily dlouhodobě vlivy, jejichž výsledkem byl změněný kontext, na nějž Dánsko, jakožto agent, muselo reagovat a přizpůsobit mu své národní koncepce. Adaptovat tedy svou roli na novou situaci, přičemž došlo k tomu, že *atlantismus*, jakožto projev role, kterou Dánsko po konci studené války zastávalo, byl najednou kompatibilní s SBOP. Ke změně cílů nebo přesvědčení ale nedošlo, NATO a USA zůstaly dánským nejdůležitějším spojencem, zejména v oblasti bezpečnosti, pouze se posílila role EU.³⁴

Podobně ale lze argumentovat, že změna kontextu pro Dánsko nastala i po skončení studené války, které znamenalo konec bipolárního rozdělení světa a nebezpečí v podobě

³² Harnisch, „Role Theory: Operationalization of key concepts“.

³³ Holsti, „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“, 234–235.

³⁴ Douglas Brommesson, Ann-Marie Ekengren a Anna Michalski, „From variation to convergence in turbulent times – foreign and security policy choices among the Nordics 2014–2023“, European Security (květen 2023), 2–4, 13; Theussen, „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“, 139.

Sovětského svazu. I zde ale nedošlo ke změně cílů nebo dánských představ o své vlastní roli v rámci NATO nebo EU. Dánsko se pouze vlivem změny vnějších okolností a vnitřního vývoje na tuto skutečnost adaptovalo a výsledkem byl *atlantismus* a zvláštní vztah s USA, ve kterém se Dánsko často chovalo v protikladu s tím, co bychom očekávali od malého státu.³⁵

To mě dostává k volbě přístupu, který chci na analýzu dánského případu aplikovat, a tím je v současnosti preferovaný přístup pracující s agentem i strukturou jako dvěma neoddělitelnými součástmi jednoho systému. Pro Dánsko se od konce studené války nepochybně několikrát změnil vnější kontext, na který museli političtí aktéři reagovat, což tedy vypovídá o vlivu struktury na agenta. Na druhou stranu ale u Dánska nelze zapomínat ani na vnitřní faktory a proměňující se diskurz uvnitř dánské společnosti, zejména pak s ohledem na dánský politický systém a na to, jaký význam přikládá dánský stát vůli lidu na tvorbě politiky.³⁶

Na tomto místě je vhodné udělat odbočku k dánskému politickému systému. Dánské vlády jsou většinově menšinové. To je umožněno za prvé poměrně nízkou 2% hranicí vstupu do parlamentu, kdy pak může být 179 míst rozmělněno mezi mnoho menších stran. A za druhé negativním parlamentarismem, ve kterém vláda na počátku svého vzniku aktivně nežádá o vyslovení důvěry parlamentem a automaticky důvěru parlamentu má, dokud se 90 a více poslanců nevysloví jinak. Zároveň dánský parlament (*folketinget*) má vůči vládě poměrně velké pravomoci. Může, kromě vyslovení nedůvěry vládě jako celku, vyslovit nedůvěru jednotlivým ministrům, kteří pak musí na úřad rezignovat, ale také ministerskému předsedovi, který pak musí buď s celou vládou odstoupit, nebo svolat nové volby, což mu ústava také umožňuje kdykoliv. Tento systém si pak od obvykle menšinové vlády žádá, aby plánovanou legislativu projednávala minimálně s částí parlamentu pro zajištění její podpory. Zároveň, pokud zůstaneme v oblasti zahraniční politiky, vláda musí kroky v této oblasti konzultovat ještě se Zahraničněpolitickým výborem, který na rozdíl od jiných výborů není zřizován parlamentem, ale je dán ústavou. Všechny tyto faktory pak ve svém důsledku vedou

³⁵ Brommesson, Ekengren a Michalski, „From variation to convergence in turbulent times – foreign and security policy choices among the Nordics 2014–2023“, 5;

Anders Wivel a Matthew Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, *Journal of Transatlantic Studies*, č. 17 (2019): 39.

³⁶ Anders Wivel, „As Awkward as They Need to Be: Denmark’s Pragmatic Activist Approach to Europe“, in *Nordic States and European Integration: Awkward Partners in the North?*, eds. Malin Stegmann McCallion a Alex Brianson, (London: Palgrave Macmillan Cham, 2018), 25.

k tomu, že zahraniční politika je výsledkem kompromisu napříč politickým spektrem, a to také vede k její stabilitě.³⁷

V otázce vůle lidu pak dánský stát vychází z toho, že by neměl existovat přílišný rozdíl mezi názorem politické elity a široké veřejnosti a že by politika měla být inkluzivní záležitostí, do které je zapojena většina společnosti. Projev tohoto chápání lze najít v míře, v jaké Dánsko využívá institutu referenda pro rozhodování o zahraničněpolitických otázkách, a v účasti na těchto referendech, která je tradičně vysoká.³⁸ S ohledem na zkoumanou problematiku v této práci je pak vhodné dodat, že to byla právě dánská veřejnost, která nejprve odmítla Maastrichtskou smlouvu, a tím i dánské působení v SBOP. A byla to nakonec dánská veřejnost, která v roce 2022 v referendu souhlasila s návrhem politické elity a výjimku z SBOP zrušila.³⁹

³⁷ *Parlament Dánského království*, The Parliamentary System of Denmark, září 2014, 5–6, 14;

Parlament Dánského království, The Danish Parliament (The Folketing), říjen 2013, 8;

„The Foreign Policy Committee“, Committees, Folketinget, <https://www.thedanishparliament.dk/committees/committees/the-foreign-policy-committee> (staženo 8. března 2024).

³⁸ Henrik Larsen, „British and Danish European Policies in the 1990s: A Discourse Approach“, *European Journal of International Relations* 5, č. 4 (1999): 460–461;

Lykke Friis, „The Battle Over Denmark: Denmark and the European Union“, *Scandinavian Studies* 74, č. 3 (podzim 2002): 386.

³⁹ Brommesson, Ekengren a Michalski, „From variation to convergence in turbulent times – foreign and security policy choices among the Nordics 2014–2023“, 13; Theussen, „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“, 138; 141–143.

2. Dánská bezpečnostní politika po konci studené války

2.1. Historický kontext: Dánská bezpečnostní politika po druhé světové válce

Po konci druhé světové války a zkušenosti s německou okupací bylo dánským politickým aktérům jasné, že model neutrality, který Dánsko do té doby zastávalo, již neobstojí. Členství ve vojenské alianci však nebylo od počátku jasným krokem. Dánské vlády se zpočátku snažily balancovat mezi oběma vznikajícími bloky, USA a SSSR, a být jakýmsi mostem mezi východem a západem.⁴⁰ Nepochybně to byla varianta, která připomínala politiku neutrality předválečných let spíše než nový kurz, ale v Dánsku přetrvávala nechuť k zapojování se do politických bloků a k odevzdávání vlastní suverenity do těchto bloků.⁴¹

Brzy ale začal strach z nedostatečného zabezpečení země dominovat dánské bezpečnostní politice. Zejména pak po podepsání finsko-sovětské spojenecké smlouvy a převzetí moci komunisty v Československu v roce 1948 panovala obava, že Sovětský svaz může podobným způsobem konspirovat proti Dánsku a dánští představitelé se začali poohlížet po vnějším zabezpečení své země.⁴²

První alternativou byla severská spolupráce. Účast na NATO byla stále některými vnímána s obavami, že členství bude provokovat Sovětský svaz a že poškodí severskou identitu a specifický politický a sociální systém, který byl naopak vlastní všem severským zemím.⁴³ Plány na severskou spolupráci však vzaly za své po neshodách jednotlivých zemí na zahraniční orientaci, kterou by měla spolupráce mít. Dánsko se nakonec ocitlo mezi zakládajícími členy NATO.⁴⁴

⁴⁰ Magnus Petersson a Håkon Lunde Saxi, „Shifted Roles: Explaining Danish and Norwegian Alliance Strategy 1949–2009”, *Journal of Strategic Studies* 36, č. 6 (2013): 761; Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 399.

⁴¹ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“, 86–87.

⁴² Bernhard Stahl et al., „Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands“, *European Foreign Affairs Review* 9, č. 3 (podzim 2004): 426.

⁴³ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“, 87.

⁴⁴ Stahl et al., „Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands“, 427; Petersson a Lunde Saxi, „Shifted Roles: Explaining Danish and Norwegian Alliance Strategy 1949–2009“, 761.

Své členství však považovalo za jediné vhodné východisko v nedostatku jiných možností spíše než za něco, co si dobrovolně vybralo.⁴⁵ A dá se říct, že takto přistupovalo i ke svému působení, které bylo po většinu trvání studenovělečného konfliktu pasivní a někdy otevřeně v opozici vůči některým návrhům, to se projevilo zejména v osmdesátých letech během tzv. politiky poznámek pod čarou. Dánsko pak bylo na druhé straně kritizováno Spojenými státy za trvale nízký rozpočet na obranu.⁴⁶ NATO přesto zaujalo jednu z hlavních pozic v dánské zahraniční politice a bylo vnímáno jako hlavní, byť možná jako nutný, a ne nutně chtěný, bezpečnostní partner a garant.⁴⁷

2.2. Konec bipolárního rozdělení světa a hledání nového místa ve světě: vznik bezpečnostního *opt-out* a přiklonění Dánska k USA

S rozpadem bipolárního rozdělení světa se do značné míry rozpadla i dánská koncepce zahraniční politiky. Dánsko se totiž po celou dobu trvání studené války v zahraniční politice opíralo o čtyři pilíře, mezi kterými balancovalo svůj vliv a suverenitu. Těmito pilíři byly NATO pro oblast bezpečnostní politiky, ES/EU v ekonomické spolupráci, OSN především pro prosazování humanitární politiky a severská spolupráce, která sloužila zejména pro prosazování severských hodnot.⁴⁸ Jenže s rozpadem bipolarity přestalo takovéto dělení dávat smysl, protože bylo jasné, že aspekty spolupráce v jednotlivých organizacích se budou postupně propojovat, a zdálo se, že politiky, které Dánsko prosazovalo odděleně ve čtyřech zmíněných pilířích, se budou čím dál častěji odehrávat skrze vznikající EU a NATO.⁴⁹

⁴⁵ Teija Tiilikainen, „The Nordic countries and the EU-NATO relationship”, in *The Nordic countries and the European Security and Defence Policy*, eds. Alyson J.K. Bailes et al. (Oxford: Oxford University Press, 2006), 51;

⁴⁶ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“, 88–89;

Stahl et al., „Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands“, 428.

⁴⁷ Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 308.

⁴⁸ Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 399–402;

Henrik Larsen, „Discourses of state identity and post-Lisbon national foreign policy: The case of Denmark“, *Cooperation and Conflict* 49, č. 3 (září 2014): 374.

⁴⁹ Wivel, „As Awkward as They Need to Be: Denmark’s Pragmatic Activist Approach to Europe“, 22;

Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 216;

Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 402.

Dánsko se muselo rozhodnout, jak se v této nové situaci zachová. Političtí aktéři si byli vědomi změn v geopolitické situaci, mimo jiné i nejasností v tom, kam bude směřovat NATO a jeho bezpečnostní závazky v Evropě, a také toho, že Dánsko se nyní již nenachází na přední frontové linii. Tato situace umožňovala, že se Dánsko mohlo více soustředit právě na prosazování rozvoje demokracie a mírové politiky, které bylo během studené války zastíněno přirozeným důrazem na zachování vlastní bezpečnosti.⁵⁰ Také to ale znamenalo, že přirozený zájem, který o Dánsko jako zemi *de facto* sousedící se SSSR existoval během studené války, může zmizet. Pro Dánsko bylo velmi důležité si zachovat relevanci, to ovšem znamenalo přeorientovat se ze spíše pasivní politiky k většímu aktivismu.⁵¹

Politická elita dospěla k závěru, že rodící se Evropská unie bude hrát celosvětově významnou roli a že by Dánsko nemělo zůstat stranou, přijmout ji vedle NATO jako hlavního zahraničněpolitického a ve svém důsledku i bezpečnostního partnera a rozdělit plánovaný aktivismus mezi tyto dvě organizace. Navíc, na počátku devadesátých let byl koncept společné evropské obrany definován jen velmi obecně a členské státy měly stejně málo společných vojenských kapacit. To z EU dělalo v očích dánských politiků ještě vhodnějšího adepta, protože by si Dánsko mohlo zachovat svojí bezpečnostní identitu uvnitř NATO a zároveň vést svou aktivistickou politiku skrze EU.⁵² Evropská unie se totiž zdála být kompatibilní s dánskými hodnotami sociálního státu, mírové politiky, ekologie apod., takže se jevila jako vhodná organizace pro jejich prosazování.⁵³

Jenže k takovému názoru nedospěla dánská veřejnost a lze argumentovat, že právě zde se objevil vertikální spor o roli mezi dánskou elitou a dánskou veřejností, která vnímala počínání vlády jako něco, co je v protikladu s tím, jakou roli Dánsko do té doby zastávalo a mělo by zastávat i dál. Dánští voliči viděli jako problém zejména Společnou bezpečnostní a obrannou politikou EU, kterou vnímali jako něco, co na jedné straně

⁵⁰ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal, 90–91.

⁵¹ Kristian Soby Kristensen a Kristian Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, in *Global Allies*, ed. Michael Wesley (Canberra: ANU press, 2017), 61.

⁵² Anders Wivel, „Between Paradise and Power: Denmark’s Transatlantic Dilemma“, *Security Dialogue* 36, č. 3 (září 2005): 419;

Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 217;

Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 403.

⁵³ *Ibid.*, 402.

Dánsku nezaručí takovou bezpečnost jako NATO, a na straně druhé může poškodit vztahy Dánska s NATO a ohrozit dánskou autonomii, což pro ně byla důležitá hodnota, na které podle nich mělo Dánsko trvat.⁵⁴

Dánští voliči, jak se později ukázalo, nebyli proti aktivistické politice Dánska jako takové. Veřejnost i političtí aktéři si uvědomovali, že v novém mezinárodním kontextu je pro Dánsko důležité prosazovat své cíle aktivněji.⁵⁵ Dánským voličům se však nezamlouvalo, že by tato aktivita měla být směřována na EU, zejména pak ne v bezpečnostních otázkách, a v referendu v roce 1992 se těsnou většinou 50,7 % vyslovili proti přijetí Maastrichtské smlouvy. Následovalo vyjednávání na politické úrovni mezi představiteli Dánska a ostatních členských zemí a vytvoření kompromisního řešení, kdy dánští voliči v roce 1993 v druhém referendu s Maastrichtskou smlouvou souhlasili s dodatkem, že se na Dánsko vztahují čtyři *opt-outs*, tedy oblasti unijní spolupráce, kterých se Dánsko nechtělo účastnit, jedno z nich právě z SBOP.⁵⁶

Dánsko se tak v oblasti bezpečnostní politiky přiklonilo k USA a NATO. Nelze to samozřejmě vnímat jen jako důsledek nezdařeného referenda a vzniku *opt-out*, koneckonců v Evropě najdeme více *atlantistů*, kteří žádnou výjimku z SBOP nemají.⁵⁷ Pro dánský *atlantismus* ve skutečnosti existovaly vhodné podmínky. S rozpadem SSSR se zmenšila obava ze ztráty suverenity v rámci Severoatlantické organizace. Jakýkoliv přímý konflikt NATO s protistranou se minimalizoval, a tím i hrozba zatažení Dánska do tohoto konfliktu.⁵⁸ Naopak se pro Dánsko zvětšila hrozba zapomenutí a ztráty vlivu. Nebylo jasné, jaký zájem bude mít NATO na bezpečnosti v Evropě po konci studené války. V neposlední řadě pak Dánsko a USA sdílely stejné hodnoty, takže se nedá říct, že by země jednala proti svému přesvědčení.⁵⁹

⁵⁴ Lee Miles, „Domestic influences on Nordic security and defence policy: from the perspective of fusion”, in *The Nordic countries and the European Security and Defence Policy*, eds. Alyson J.K. Bailes et al. (Oxford: Oxford University Press, 2006), 81, 96.

⁵⁵ Soby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 65.

⁵⁶ Rye Olsen, „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“, 19;

Gorm Rye Olsen a Jess Pilegaard, „The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy“, *European Security* 14, č. 3 (2005): 346.

⁵⁷ Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 213.

⁵⁸ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal“, 90.

⁵⁹ Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 218–219; Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 311.

2.3. Vývoj dánského aktivismu: z mainstreamového *atlantismu* k *super-atlantismu*

Dánské přiklonění se k USA se projevilo již během devadesátých let, nejprve podporou během války v Zálivu v letech 1990–1991 a posléze na konci desetiletí, kdy se země ochotně účastnila operace v Kosovu, a to i přes absenci souhlasu Rady bezpečnosti OSN. Útok na Světové obchodní centrum 11. září 2001 byl pak jakýmsi vyvrcholením přerodu Dánska v aktivního internacionalistu a ve svém důsledku *atlantistu* až *super-atlantistu*, protože tuto politiku prosazovalo čím dál více jako těsný spojenec a podporovatel USA a často s rizikem zhoršení vztahů s jinými evropskými státy, které se na věc dívaly odlišně.⁶⁰

Pro Dánsko bylo důležité kultivovat bilaterální vztahy s USA. V očích dánských politiků to byl za prvé boj proti minulosti a zájem splatit léta adaptace a pasivní politiky, a za druhé pak snaha učinit z NATO nástroj pro prosazování dánských hodnot. Hodnot, které se nijak nezměnily, jenom jich mělo být nyní dosahováno militarizovanější cestou jako spojenec USA. Dánsko to chápalo jen jako pokračování tradiční severské politiky jinými prostředky, cílem byl stále mírový mezinárodní řád, který byl po konci studené války z hlediska Dánska ohrožován nejvíce tzv. zhroutenými státy a terorismem. A USA byly ochotné proti těmto hrozbám bojovat.⁶¹

Američtí představitelé navíc nyní tolik netrvali na dodržování 2 % v rozpočtu na obranu a spíše po svých spojencích požadovali ochotu účastnit se zahraničních misí. To pro Dánsko, kterému vždy záleželo na tom, aby pro něj členství v NATO bylo levné a které nyní necítilo akutní hrozbu za vlastními hranicemi, bylo příhodné. A tak Dánsko aktivně podporovalo USA v řadě akcí, které často budily kontroverze u jeho evropských spojenců.⁶²

Teroristické útoky 11. září Dánsko vnímalo v širším pohledu jako útok na demokratický a mírový mezinárodní řád. Zároveň pak byla přítomná i pragmatická snaha udržet si status v NATO. Bylo tak ochotno riskovat a přes nesouhlas některých evropských partnerů se přidat na stranu USA ve válce proti teroru. V roce 2002 podpořilo USA

⁶⁰ Wivel, „Between Paradise and Power: Denmark’s Transatlantic Dilemma“, 417, 419;

Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 398–399, 401;

⁶¹ Ibid., 403–405;

Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 300, 309–310.

⁶² Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal, 86, 90–93.

v Afghánistánu a o rok později se přidalo ke koalici ochotných ve válce proti Iráku.⁶³ I přes své omezené materiální a lidské zdroje působilo v jednu chvíli současně v Kosovu, Afghánistánu a Iráku, což mu vysloužilo nejen uznání v NATO, ale i speciální vztah s USA a snadný přístup dánských představitelů do Bílého domu.⁶⁴ V roce 2011 pak Dánsko poskytlo letouny F-16 pro americkou misi v Libyi a zároveň se stalo jedním z neaktivnějších členů koalice. A v roce 2014 dánský parlament vydal deklaraci boje proti Islámskému státu opět doplněnou poskytnutím letounů F-16 pro tento boj.⁶⁵

2.4. Dánské manévrování v mezích bezpečnostního *opt-out* a europeizace dánské zahraniční politiky

I přes silnější projevy *atlantismu* a podporu USA nelze říct, že by dánští politici nevnímali důležitost EU pro Dánsko. A i přes existující *opt-out* v bezpečnostní politice se nedá říct, že by se Dánsko v této oblasti nesnažilo mít uvnitř EU vliv. Minimálně pro politické elity zůstala EU důležitým partnerem, dokonce možná i důležitějším. Zatímco USA a NATO byly považovány za základ bezpečnostní politiky státu, EU byla považována za základ dánské zahraniční politiky v obecném slova smyslu a dánští politici si uvědomovali, že je to EU, která tvoří základ nového bezpečnostního řádu v Evropě. Dánsko se tedy opět snažilo balancovat svou autonomii a vliv.⁶⁶

Tento diskurz se nezměnil ani po odmítnutí Maastrichtské smlouvy a vzniku *opt-out* a ani po roce 2001. V devadesátých letech se Dánsko přímo podílelo na rozvoji bezpečnostní situace v EU, když sehrálo aktivní roli při realizování východního rozšíření.⁶⁷ Větší důležitost byla sice přiřknuta vztahům s USA, ale to bylo spíše výsledkem aktivní strategie, kterou Dánsko zvolilo na začátku 90. let a kterou sdílelo s USA. Na druhou stranu ale v ten samý moment v oficiálních dokumentech ministerstva zahraničí zaznívala

⁶³ Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 300;

Wivel, „Between Paradise and Power: Denmark’s Transatlantic Dilemma“, 417.

⁶⁴ Petersson a Lunde Saxi, „Shifted Roles: Explaining Danish and Norwegian Alliance Strategy 1949–2009“, 773–774;

Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal, 92–93;

Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 404.

⁶⁵ Soby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 66, 68.

⁶⁶ Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 217–218, 225–226.

⁶⁷ Wivel, „Between Paradise and Power: Denmark’s Transatlantic Dilemma“, 418.

formulace, že EU je nejlepším prostředkem pro prosazování dánských zájmů a pro ovlivňování světa kolem Dánska a že je důležité, aby EU nadále posilovala jako mezinárodní hráč. Opět se tedy projevovala snaha být součástí obou organizací, mít v nich vliv a možná je svým způsobem spojovat.⁶⁸

Dánští politici a úředníci na odpovědných ministerstvech si uvědomovali, že SBOP se proti jejich původním předpokladům stále více rozvíjí a že Dánsko v důsledku toho svůj vliv může ztratit. Proto byla od počátku snaha, aby Dánsko nezůstalo mimo dění, a i za existence výjimky se účastnilo debat a politických rozhodnutí, jak jen to bylo možné. Výjimka byla vykládána tak, že například znemožňuje účastnit se plánování konkrétních politik a jejich praktického prosazování, ale že je možné debatovat v obecné rovině a účastnit se projednávání obecných rozhodnutí.⁶⁹

Zároveň se na politické úrovni nepřestalo operovat s variantou, že by se Dánsko výjimky jednou vzdalo. Soudobý předseda vlády Anders Fogh Rasmussen dokonce mluvil o tom, že by se Dánsko mělo vzdát všech svých výjimek.⁷⁰ V letech 2005 až 2009 byla podepsána politická dohoda o dánské bezpečnostní politice, která počítala s reorganizací národních bezpečnostních složek tak, aby v případě zrušení bezpečnostní výjimky bylo Dánsko schopné se do SBOP okamžitě začlenit. A europeizace probíhala i na administrativní úrovni, na ministerstvech zahraničních věcí a obrany docházelo od počátku milénia ke změně organizačních struktur právě v souladu s EU a SBOP. Byl zde na jedné straně patrný narůstající vliv EU, na straně druhé i příklon úředníků pracujících na ministerstvech zapojovat se do unijní politiky, co to jen šlo, protože si byli vědomi toho, že výjimka může v určitých situacích z Dánska činit ne příliš relevantního a důvěryhodného partnera.⁷¹

⁶⁸ Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 217–218, 220.

⁶⁹ Rye Olsen, „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“, 19; Gorm Rye Olsen, *Europeanization of the defence administration in spite of opting-out from military cooperation*, 12–13.

⁷⁰ „Fogh lover afstemning om EU-forbehold“, *DR*, 27. listopadu 2007, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fogh-lover-afstemning-om-eu-forbehold> (staženo 11. února 2024).

⁷¹ Rye Olsen, „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“, 19–21, 24;

Rye Olsen, *Europeanization of the defence administration in spite of opting-out from military cooperation*, 12, 14–17, 19–21;

Miles, „Domestic influences on Nordic security and defence policy: from the perspective of fusion“, 96–97;

Celkově lze říct, že odmítavý postoj dánské veřejnosti k unijní bezpečnostní a obranné politice neznamenal pro dánské politiky odvrácení od Evropské unie v této oblasti, znamenal pouze vymezení hranic, v rámci kterých se mohli političtí představitelé pohybovat, tak aby nešli proti zájmům veřejnosti. Dánští představitelé se ale naučili v rámci *opt-out* manévrovat tak, aby se mohli bezpečnostní spolupráce co nejvíce účastnit a současně opakovali svou vizi spolupráce mezi NATO a EU, ve které mělo Dánsko hrát roli mostu.⁷² To se projevilo během dánského předsednictví v Radě EU, během něhož Dánsko přišlo se seznamem oblastí, ve kterých by NATO a EU měly spolupracovat, i na relativně pozitivním přístupu v jednání o unijní ústavě, kde Dánsko v otázkách bezpečnostní spolupráce vystupovalo konstruktivně a navrhovalo, aby budoucí užší spolupráce v této oblasti byla koordinována ve větší spolupráci EU s NATO.⁷³

2.5. Bilance dánského balancování mezi NATO a EU

Dánská aktivistická politika od devadesátých let na první pohled působí jako velká změna oproti spíše pasivní strategii během studené války. Ve skutečnosti v ní však lze najít kontinuitu, protože Dánsko své hodnoty, které přes čtyřicet let prosazovalo, nezměnilo, během studené války byly pouze zastíněny potenciálním konfliktem s protistranou.⁷⁴ Stejně tak se nezměnila pozice Dánska jako malého státu, který se snaží balancovat mezi vlivem a suverenitou. Změnily se ale vnější podmínky, které měly vliv na to, jak budou tyto hodnoty prosazovány, a které změnily postavení Dánska v tom smyslu, že muselo přehodnotit, jestli je pro něj nyní důležitější dávat větší důraz na suverenitu nebo na vliv. Dánsko tak muselo adaptovat svou roli.⁷⁵

Touto okolností byl právě konec studené války, změna bezpečnostních podmínek v Evropě a změna dánského statusu, který mělo jako stát u Baltského moře během tohoto konfliktu. Celý vývoj na začátku devadesátých let byl z hlediska Dánska hledáním nového postavení v novém geopolitickém uspořádání. To sice pro Dánsko znamenalo nabytí

⁷² „Statsminister Poul Nyrup Rasmussens redegørelse ved Folketingets afslutningsdebat torsdag den 27. maj 1999“, Statsministeriet, 27. května 1999, <https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-poul-nyrup-rasmussens-redegoerelse-ved-folketingets-afslutningsdebat-torsdag-den-27-maj-1999/> (staženo 11. února 2024).

⁷³ Tiilikainen, „The Nordic countries and the EU-NATO relationship“, 61, 64;

Larsen, „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“, 225.

⁷⁴ Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 308–309.

⁷⁵ Rye Olsen a Pilegaard, „The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy“, 340;

teritoriální jistoty, ale zároveň získání ontologické nejistoty v tom smyslu, že si země nebyla jistá, kam v novém světě patří. Shoda panovala na tom, že by Dánsko mělo na rozdíl od předchozích desetiletí, hrát aktivnější roli a snažit se prosazovat své cíle a hodnoty.⁷⁶

Nakonec to však ale neznamenal změnu přesvědčení o tom, jakou roli Dánsko na mezinárodní scéně zastává. Kontinuita byla stále v tom, že se jedná o severskou zemi prosazující hodnoty demokracie a mírové politiky. Nemusela je však na rozdíl od dob studené války prosazovat spíše umírněnou cestou skrze OSN a severskou spolupráci.⁷⁷ Naopak bylo vhodné je prosazovat aktivně. Také to neznamenal změnu ve vnímání NATO, to bylo stále považováno, za hlavního bezpečnostního partnera. Z pohledu dánských politiků bylo pouze vhodné posílit vazby s rodící se Evropskou unií, protože z jejich pohledu nejvíce zastávala pro Dánsko důležité hodnoty a protože podle jejich představy se mělo Dánsko podílet na rozvoji spolupráce mezi NATO a EU a obě organizace spojit.⁷⁸

V tomto momentě však nastal spor s dánskou veřejností a její koncepcí dánské národní role, která větší zapojení Dánska do evropských záležitostí neobsahovala. Představa dánské veřejnosti také vycházela z tradice balancování mezi vlivem a suverenitou, ale přicházela s jinou odpovědí na tento problém. Dánské aktivnější angažmá v NATO bylo v pořádku, protože s koncem studené války zmizel strach ze zatáhnutí Dánska do přímé války NATO s nepřítelem, navíc NATO bylo mezinárodní organizací. Naopak rodící se EU a SBOP měla směřovat k hlubší politické integraci a nadnárodní spolupráci, což dánskou autonomii a suverenitu potenciálně ohrožovalo, a proto byla dánskou veřejností v takovéto podobě odmítnuta.⁷⁹ Politická odpověď v podobě vyjednání čtyř *opt-outs*, a bližšího přimknutí se k USA a NATO byla vlastně také adaptací v reakci na tento vertikální spor o roli s dánskými občany. Výsledným projevem byl *atlantismus*,

⁷⁶ Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 310;

Søby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 60–61.

Wivel a Crandall, „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“, 401.

⁷⁷ Ibid., 402.

⁷⁸ Wivel, „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“, 311, 315;

Søby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 61–62.

⁷⁹ Tiilikainen, „The Nordic countries and the EU-NATO relationship“, 52;

Miles, „Domestic influences on Nordic security and defence policy: from the perspective of fusion“, 79

který bych schvalován a respektován nejen velkou částí veřejnosti ale i politiky napříč politickým spektrem a nezávisle na tom, kdo byl zrovna u moci.⁸⁰

Na druhou stranu, *atlantismus* byl právě jen projevem tohoto sporu a nemožnosti vykonávat v plném rozsahu roli tak, jak ji ve své koncepci měli dánští politici. Politická elita tento vertikální spor respektovala, ale současně pro ni EU nepřestala být důležitým zahraničněpolitickým partnerem. Dánští politici se snažili hledat způsoby, jak balancovat mezi EU a NATO tak, aby na jedné straně posilovali spolupráci s EU, a na straně druhé, aby těmito kroky nepřestali respektovat představu dánské veřejnosti, která hned v několika referendech dala dánským politikům najevo, co si o prohlubování evropské integrace myslí. Přesto byla snaha spolupracovat s EU do největší možné míry, kam až to umožňoval *opt-out*. Zároveň na organizační úrovni bylo vše připraveno k tomu, aby se Dánsko mohlo výjimky vzdát a plynule se do SBOP zapojit.⁸¹

V tomto období se objevovaly i hlasy odborníků, které upozorňovaly na negativní efekty *opt-out* v podobě ztráty vlivu.⁸² Stejně tak prohlášení politiků, ve kterých se deklarovalo, že je nutné debatu o dánských výjimkách znovu otevřít, a slibovalo, že v daném volebním období dojde ke svolání referenda. Velmi často se v této souvislosti mluvilo právě o referendu a následném zrušení bezpečnostního *opt-out*. Opět platilo, že v této záležitosti nezáleželo na aktuální vládě, v různých obdobích podporu svolání referenda vyjadřovali i politici a strany opozice, byť některé strany byly zrušení výjimky nakloněny rozhodněji než jiné.⁸³

V politické realitě se však politikům nechtělo jít do z jejich pohledu předem prohraného boje. Průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že Dánové nejsou zrušení výjimky nakloněni buď vůbec, anebo by ji zrušili jen těsnou většinou hlasů.⁸⁴ A vlastně do

⁸⁰ Ibid., 81, 97;

Søby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 60, 64, 66–67.

⁸¹ Rye Olsen, „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“, 19–21;

Rye Olsen, *Europeanization of the defence administration in spite of opting-out from military cooperation*, 14–15;

Tiilikainen, „The Nordic countries and the EU-NATO relationship“, 65.

⁸² Nina Græger a Kritin M. Haugevik, „Atlanticism in the 21st Century: Responding to a changing security identities in Britain, Norway and Denmark“, in *The revival of Atlanticism in NATO? Report to the Norwegian Ministry of Defence* (Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2009), 43.

⁸³ „Fogh lover afstemning om EU-forbehold“, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fogh-lover-afstemning-om-eu-forbehold> (staženo 11. února 2024).

⁸⁴ Karen Nielsen, „Danskerne vil kun af med et EU-forbehold“, *DR*, 20. června 2008, <https://www-dr-dk.translate.goog/nyheder/politik/danskerne-vil-kun-af-med-et-eu-forbehold?>

té doby neexistovalo příliš mnoho jiných důvodů, proč by se politici měli pokoušet veřejné mínění změnit. Dánsku se zatím v rámci SBOP dařilo s EU spolupracovat v mezích *opt-out*, aniž by pociťovalo až tak velká omezení. S tím souvisí i to, že v Evropě neexistovala bezpečnostní situace, která by způsobila růst důležitosti unijní obrany a bezpečnosti. A také to, že spolupráce mezi NATO a EU, ve které slovy politických představitelů chtělo Dánsko hrát roli mostu, byla do té doby spíše vlažná. To se ale s druhým desetiletím dvacátého prvního století mělo začít měnit.⁸⁵

[_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs](#) (staženo 12. února 2024);
Christian Kliim, „Ingen lyst til at afskaffe forbehold”, *DR*, 22. října 2011,
[https://www-dr-dk.translate.google.com/translate/nyheder/politik/ingen-lyst-til-afskaffe-forbehold?](https://www-dr-dk.translate.google.com/translate/nyheder/politik/ingen-lyst-til-afskaffe-forbehold?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en)

[_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en](#) (staženo 12. února 2024).
⁸⁵ Rye Olsen, *Europeanization of the defence administration in spite of opting-out from military cooperation*, 24;
Rye Olsen a Pilegaard, „The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy“, 341.

3. Změna vnějšího kontextu dánské bezpečnostní politiky a posun ve vnímání EU a NATO

3.1. Nová bezpečnostní situace v Evropě po roce 2014 a znovuobjevená spolupráce mezi EU a NATO

Od počátku milénia byla dánská pozice směrem k NATO a EU poměrně stabilní. Ve vztahu k NATO přetrvávala podpora americkým zahraničním misím a ani směrem k EU nedocházelo k výrazným proměnám. Téměř každý premiér o *opt-outs* alespoň jednou během své vlády promluvil. Anders Fogh Rasmussen z Liberální strany (*Venstre*) v roce 2007 mluvil o nutnosti rozhodnout se do čtyř let o budoucnosti *opt-outs*, byl podpořen i v té době opoziční Sociální demokracií (*Socialdemokratiet*).⁸⁶ Helle Thorning-Schmidt ze Sociální demokracie na začátku své vlády v roce 2011 zase mluvila o vizi otevřít dveře užší spolupráci s EU a uskutečnit referenda ohledně budoucnosti výjimky z justiční spolupráce a z SBOP.⁸⁷

Tato prohlášení ale byla záhy doplněna buď ujištěním, že nejdůležitějším bezpečnostním partnerem je NATO a USA, nebo dodatkem, že o případném zrušení výjimek musí nakonec rozhodnout voliči.⁸⁸ Nejednalo se ostatně o prázdnou frázi. S ohledem na dánskou ústavu sice v případě rušení *opt-outs* nebylo pro parlament nutné svolávat referendum, politici se nicméně po vyjednání výjimek v roce 1992 zavázali, že jejich případné zrušení v budoucnu bude založeno výlučně na výsledcích referenda.⁸⁹ Přístup dánské veřejnosti ke zrušení výjimky byl stabilně negativní. V roce 2011 bylo pro zrušení výjimky 33, 8 %, pro zachování 40, 8 %, a celá čtvrtina dotázaných nevěděla, což symbolizovalo dlouhodobý problém nedostatečné diskuse mezi politiky a občany na toto téma. V roce 2012 bylo proti zrušení *opt-out* dokonce 46 % lidí.⁹⁰ Průzkumy v letech 2011

⁸⁶ „Fogh lover afstemning om EU-forbehold“, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fogh-lover-afstemning-om-eu-forbehold> (staženo 15. března 2024).

⁸⁷ *Vláda Dánského království*, Et Danmark der står sammen: regeringsgrundlag, říjen 2011, 6, 35–36.

⁸⁸ *Ibid.*, 39;

„Prime Minister Anders Fogh Rasmussen’s New Year’s Speech 2003“, Speeches, The Prime Minister, Statsministeriet, naposledy upravené 1. ledna 2003, <https://english.stm.dk/the-prime-minister/speeches/prime-minister-anders-fogh-rasmussen-s-new-year-s-speech-2003/> (staženo 15. března 2024).

⁸⁹ Helle Krunke, „Peoples’ Vengeances From Maastricht to Edinburgh: The Danish Solution“, *European Constitutional Law Review* 1, č. 3 (2005): 348.

⁹⁰ Kristian Kliim, „Ingen lyst til at afskaffe forbehold“, *DR*, 22. října 2011, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/ingen-lyst-til-afskaffe-forbehold> (staženo 15. března 2024);

a 2012 mohla ovlivnit probíhající krize eurozóny, na druhou stranu obecná podpora evropské integraci zůstala po celou dobu krize stabilní, takže se spíše projevil obecný odpor k hlubší politické integraci. Výsledkem bylo, že ani během vlády Thorning-Schmidt k žádnému svolání referenda nedošlo.⁹¹

Zmíněné průzkumy však také odpovídaly své době, která byla pro Evropu charakteristická klidným a mírovým vývojem. Dánsko se nemuselo soustředit na svou teritoriální bezpečnost a mohlo pokračovat v podpoře amerických zahraničních misí. Zároveň díky tomu přetrvával spíše symbolický význam SBOP.

Bezpečnostní situace v Evropě se nicméně od poloviny desetiletí začala proměňovat, počínaje ruskou anexí Krymu. Rusko bylo v Dánsku dlouhodobě artikulováno jako země, se kterou je důležité rozvíjet bilaterální vztahy, ne z hlediska sdílení stejných hodnot, ale z pragmatického pohledu, že se oba státy díky svému geografickému umístění angažovaly v arktické oblasti, která začala nabývat na důležitosti. S Ruskem až do roku 2014 přetrvávaly dobré vztahy, a to i po ruském napadení Gruzie v roce 2008.⁹²

Anexe Krymu byla vnímána vážněji než napadení Gruzie především dánskými partnery, NATO a EU. Ty za sebou do roku 2014 měly ne příliš intenzivní spolupráci mimo jiné v důsledku rozdílných pozic na zahraničněpolitické problémy a postoje k roli EU v NATO. Tyto postoje byly vyjadřovány dvěma tábory, *européisty* a *atlantisty*, na obou stranách Atlantiku. V Evropě to byly hlasy prosazující samostatnou evropskou bezpečnostní politiku, respektive vyjadřující strach z toho, že SBOP povede k duplikaci NATO a ke ztrátě amerického zájmu na evropské bezpečnosti. V Americe to byl rozkol mezi názorem, že by Evropa měla být samostatnější, a protiargumentem, že nezávislá EU by mohla sledovat své vlastní cíle, které by mohly být proti americkým zájmům.⁹³

Morten Øyen, „Flere vil bevare forsvarsforbehold“, *Altinget*, 5. prosince 2012, <https://www.alinget.dk/eu/artikel/flere-vil-bevare-forsvarsforbehold> (staženo 15. března 2024).

⁹¹ Julie Hassing Nielsen, „In or out? Denmark during the euro crisis“, in *Same, same but different*, eds. Pernilla Bäckman et al. (Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2015), 9, 11, 22; Maja Flinthøj, „Afstemning om forbehold har lange udsigter“, *Altinget*, 26. července 2012, <https://www.alinget.dk/eu/artikel/afstemning-om-forbehold-har-lange-udsigter> (staženo 15. března 2024).

⁹² Lars Løkke Rasmussen, „Danish-Russian Relations and Trade: Speech by the Danish Prime Minister Lars Løkke Rasmussen at the Danish-Russian Business Conference“, in *Danish Foreign Policy Yearbook 2011*, eds. Nanna Hvidt a Hans Mouritzen (Kodaň: Danish Institute for International Studies, DIIS, 2011), 184–185;

Hans Mouritzen, *Between Putin and Trump: From Divergence to Convergence of Nordic Security Policies: DIIS Working Paper 2019* (Kodaň: DIIS, 2019), 8, 10.

⁹³ Christine Nissen et al., *European Defence Cooperation and the Danish Defence Opt-out* (Kodaň: DIIS, 2020), 41–43.

Přestože již před rokem 2014 docházelo k jistému sblížení NATO a EU, rok 2014 byl významný, protože přinutil Spojené státy opětovně vnímat bezpečnostní situaci v Evropě, zároveň vytvořil mezi organizacemi zájem na vzájemné spolupráci. Zmírnil také neshody a obavy, které na obou stranách panovaly. EU dávala najevo, že SBOP nemá být náhražkou NATO v Evropě, v USA zase začal převažovat názor, že by EU měla být samostatnější. Pro Dánsko to v situaci, kdy se bezpečnostní otázky opět přesunuly do oblasti poblíž jeho hranic, znamenalo, že se otevírají dveře užší spolupráci mezi NATO a EU, což byl dlouhodobě proklamovaný cíl dánských politiků a něco, na čem se Dánsko podle nich mělo podílet. Prostředkem této spolupráce měla být do značné míry SBOP, té ale Dánsko nebylo součástí.⁹⁴

Opt-out Dánsku znemožňoval hrát roli mostu ve spolupráci mezi EU a NATO a v symbolické rovině poškozoval obraz Dánska v EU. Na to upozorňovali i experti a uvědomoval si to i tehdy nový premiér Lars Løkke Rasmussen, jeho vláda a podstatná část parlamentu.⁹⁵ I tehdejší průzkumy veřejného mínění ukazovaly, že přístup Dánů se proměnil, sedm z deseti dotázaných se vyslovovalo pro SBOP a podle průzkumu z června 2015 bylo 46 % dotázaných pro zrušení *opt-out*, 38 % si přálo jeho zachování.⁹⁶ Vláda nicméně za důležitější v této chvíli považovala zrušení *opt-out* ze spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních záležitostí v prosinci téhož roku. O zrušení bezpečnostního *opt-out* mělo být diskutováno až posléze, Dánové ale 3. prosince 2015 v referendu odmítli zrušení justičního *opt-out*, a diskuse o bezpečnostním *opt-out* tak ani nezačala.⁹⁷

Pro úplnost obrázku je nutné zmínit i protikladné tendence. Dánsko sice anexi Krymu považovalo za narušení mírového řádu v Evropě, ale vztahy s Ruskem zůstaly na přijatelné úrovni. V přístupu k sankcím se nacházelo mezi pragmatickou pozicí Německa a ostrou reakcí Švédska a Polska a zaujalo vyčkávací postoj.⁹⁸ Z užšího pohledu na bezpečnost bylo totiž Dánsko zajištěno obnoveným zájmem NATO o Evropu, zároveň

⁹⁴ Ibid., 43–47.

⁹⁵ Charlotte Aagaard, „Endnu en folkeafstemning om EU-forbehold på vej“, *Information*, 5. srpna 2015, <https://www.information.dk/indland/2015/08/endnu-folkeafstemning-eu-forbehold-paa-vej> (staženo 15. března 2024).

⁹⁶ Charlotte Aagaard, „Danskerne parat til at ophæve forsvarsforbeholdet“, *Information*, 7. srpna 2015, <https://www.information.dk/indland/2015/08/danskerne-parat-ophaeve-forsvarsforbeholdet> (staženo 15. března 2024).

⁹⁷ Aagaard, „Endnu en folkeafstemning om EU-forbehold på vej“;

„Minut for minut: Danskerne stemte nej til at afskaffe retsforbeholdet“, *DR*, 3. prosince 2015, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/minut-minut-danskerne-stemte-nej-til-afskaffe-retsforbeholdet> (staženo 15. března 2024).

⁹⁸ Mouritzen, *Between Putin and Trump: From Divergence to Convergence of Nordic Security Policies*, 17.

zhoršená bezpečnostní situace paradoxně vedla k posílení dánské politické pozice, tedy alespoň do zvolení Donalda Trumpa americkým prezidentem. Země se nacházela na ose mezi USA a pobaltským regionem, který v dané situaci nabyl na důležitosti. Mohla být tedy politicky užitečná a důležitá. Dánsko v tuto chvíli mělo vliv a ze strany NATO o něj a o Evropu byl zájem, problém ztráty vlivu kvůli bezpečnostnímu *opt-out* tak nebyl akutní.⁹⁹

3.2. Proměna vztahů s USA: změny v bezpečnostní strategii a nepředvídatelnost amerického vnitropolitického vývoje

Ruská anexe Krymu znamenala nejen obnovený zájem NATO a USA o bezpečnostní situaci v Evropě, ale také obnovený důraz na navýšení výdajů na obranu a na dodržování 2% podílu HDP, který byl dohodnut mezi členy NATO. Jak již bylo zmíněno, Dánsku vždy záleželo na tom, aby pro něj bylo členství v NATO levné, a po konci studené války političtí představitelé se snižováním výdajů v oblasti obrany příliš neotáleli. V roce 2017 byl rozpočet na obranu 1,2 % HDP.¹⁰⁰

S nástupem Donalda Trumpa do úřadu amerického prezidenta v roce 2016 nastala změna v tom, do jaké míry byly USA ochotny tolerovat státy, které závazek nedodržovaly, minimálně tedy v rétorickém slova smyslu. Dánsko bylo mezi deseti členskými státy, kterým americký prezident zaslal varovný dopis a američtí představitelé varovali, že neochota Dánska dodržovat 2% závazek může vést k poškození vzájemných vztahů mezi oběma státy. Dánsko nakonec v roce 2019 souhlasilo s navýšením rozpočtu na 1,5 %.¹⁰¹ To sice pozastavilo ostrou kritiku, ale nebylo pravděpodobné, že by si tím Dánsko udrželo svůj speciální vztah s USA, protože aktivismus v zahraničních misích nyní již nebyl hlavním měřítkem.¹⁰²

S nástupem Donalda Trumpa se v Dánsku současně objevila nejistota v tom, kam směřuje vnitropolitický vývoj Spojených států. Dosavadní mezinárodní řád byl z pohledu Dánska v posledním desetiletí pod tlakem a za dva hlavní zdroje nestability označila země USA a Čínu. Příčinou obav byla zejména Trumpovou administrativou prosazovaná politika Ameriky na prvním místě a zpochybňování významu mezinárodních organizací a smluv.

⁹⁹ Ibid. 17.

¹⁰⁰ Christine Nissen a Peter Albrecht, „The Willing, the Hesitant and the Late-comer“, *DIIS Policy Brief* (září 2018)

¹⁰¹ Viggo Jakobsen, „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“, 93–95.

¹⁰² Soby Kristensen a Knus Larsen, „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“, 76.

To u spojenců zvedalo pochybnosti, zda jsou USA ochotné a schopné držet roli obránce světového řádu.¹⁰³

Čtyři roky zkušeností s vládnutím Donalda Trumpa, jeho zpochybňováním bezpečnostních garancí Severoatlantické aliance a významu Evropské unie nevedly k odmítnutí dánské role v NATO. NATO a USA byly nadále nahlíženy jako hlavní bezpečnostní partner, se kterým je důležité budovat vztahy. Tato pozice již ale nebyla absolutní a vyvstávala otázka, jestli by Dánsko nemělo zajistit zabezpečení země i skrze jiné kanály.¹⁰⁴

Zvolení a nástup Joe Bidena do prezidentské funkce v roce 2020 byl úlevou pro mnohé Evropany, včetně Dánů, nicméně pochybnosti přetrvávaly a postupná proměna dánské zahraniční politiky pomalu pokračovala. S Joe Bidenem totiž přetrvávala rostoucí americká tendence zaměřovat se více na oblast Tichého oceánu a Čínu jako hlavního rivala. Současně nadále rostoucí asertivita Ruska v oblasti, kterou Dánsko vnímalo jako nepříjemně blízkou svým vlastním hranicím, vedla k tomu, že Dánsko již zahraniční mise nepovažovalo za tak důležité a chtělo se více zaměřit na teritoriální obranu. NATO mělo nadále zůstat bezpečnostním garantem Evropy, ale Evropa stála před nutností posílit vlastní obranyschopnost.¹⁰⁵ Stejný názor měli i dánští občané, kteří z 66 % mínili, že se Evropa nemůže pokaždé spoléhat na USA.¹⁰⁶

Zároveň přetrvávala i nedůvěra ve směřování amerického vnitropolitického vývoje a ve vývoj amerického postavení na mezinárodní scéně. Dánové byli v roce 2021 na prvních místech mezi jedenácti dalšími evropskými zeměmi, co se týkalo negativního názoru na vnitropolitický vývoj v USA. Přes 70 % dotázaných uvedlo, že je podle nich americký politický systém kompletně nebo částečně nefunkční. Naopak Dánové vyšli z průzkumů jako nejpozitivněji naladěni vůči vývoji v Evropě s 60 % dotázaných, 66 % respondentů pak také uvedlo, že EU je funkční organizací.¹⁰⁷

¹⁰³ Anna Michalski, „Denmark’s Foreign and Security Policy: Perfecting the Balance Between an Atlantic, Nordic, and European Outlook“, *UI Brief, The Swedish Institute of International Affairs* (červen 2022): 3; *Vláda Dánského království*, Foreign and Security Policy Strategy, listopad 2018, 8–9.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 7–8.

¹⁰⁵ Michalski, „Denmark’s Foreign and Security Policy: Perfecting the Balance Between an Atlantic, Nordic, and European Outlook“, 4–5.

¹⁰⁶ Ivan Krastev a Mark Leonard, „The Crisis of American Power: How Europeans See Biden’s America“, *European Council on Foreign Relations* (leden 2021), <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-american-power-how-europeans-see-bidens-america/> (staženo 15. března 2024).

¹⁰⁷ *Ibid.*

Je však nutné zmínit to, že Dánové v tom samém průzkumu ze 75 % uvedli, že vztahy s USA jsou do značné míry ovlivněny právě osobou amerického prezidenta, což byla tendence, která se již jednou v minulosti projevila.¹⁰⁸ Ačkoliv Dánsko podporovalo americké zahraniční mise a válku proti teroru po roce 2001, antipatie vůči Americe sílily i v Dánsku a v průzkumu z roku 2007 Dánové ze 36 % uvedli, že největší hrozbou světového pořádku je právě americký prezident.¹⁰⁹ Stejně jako se zlepšilo vnímání USA za Baracka Obamy i nástup Joe Bidena pozvedl důvěru v dánsko-americké vztahy. Po ruském útoku na Ukrajinu byl pak příklon k USA a NATO jako hlavnímu bezpečnostnímu partnerovi ještě viditelnější.¹¹⁰

Spíše se ale posiloval diskurs, že by USA neměly být jediným dánským bezpečnostním garantem. Pokud možno, měly zůstat hlavním spojencem, ale bylo žádoucí, aby mělo Dánsko tato spojení i jinde, a to především v EU. V roce 2023 bylo již 73 % Dánů přesvědčených o tom, že by EU neměla spoléhat pouze na pomoc USA. Zůstaly také pochybnosti a strach z budoucího vývoje, pokud by se například do úřadu amerického prezidenta vrátil opět Donald Trump. Také možná ani nešlo tolik o to, kdo bude rozhodovat z Bílého domu, k NATO jako bezpečnostnímu garantovi neexistovala z hlediska jeho možností a prostředků alternativa. Vlivem vývoje bezpečnostní situace v Evropě, prohlubující se evropské integrace a nutností tuto integraci směřovat především na obranu, se v Dánsku proměňoval názor na to, co by EU měla pro zemi představovat a jaká by měla být role Dánska v ní.¹¹¹

¹⁰⁸ Ibid.

¹⁰⁹ Michael S. Lund, „Bush er den farligste i verden“, *Avisen.dk*, 3. července 2007, https://www-avisen-dk.translate.google.com/bush-er-den-farligste-i-verden_69563.aspx?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en (staženo 13. března 2024)

¹¹⁰ Jana Puglierin a Pawel Zerka, „Keeping America close, Russia down, and China far away: How Europeans navigate a competitive world“, *European Council on Foreign Relations* (červen 2023), <https://ecfr.eu/publication/keeping-america-close-russia-down-and-china-far-away-how-europeans-navigate-a-competitive-world/> (staženo 15. března 2024);

„Ny måling: Krigen skubber danskerne tættere på USA, men øger støtten til et stærkere europæisk forsvar“, *Tænketanken Europa*, 7. června 2023, https://thinkeuropa-dk.translate.google.com/meningsmaaling/2023-06-ny-maaling-krigen-skubber-danskerne-taettere-paa-usa-men-oeger-stoetten-til?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en (staženo 13. března 2024).

¹¹¹ Ibid.

3.3. Proměna v důležitosti bezpečnostního *opt-out* a debaty o jeho zrušení

Diskuse o negativním dopadu výjimek, a konkrétně té z SBOP, na dánský vliv v EU a na dánskou bezpečnostní politiku posílila nejen roce 2014, ale také po brexitu v roce 2016. Brexitem se ukázaly limity dánského euroskepticismu, i nejvíce euroskeptická strana, Dánská lidová strana (*Dansk Folkeparti*) si uvědomovala, že zemi je lépe v Evropské unii než mimo ni, a umírnila svoji kritiku. Vládní politici zdůrazňovali, že EU sdílí stejné hodnoty a že je tedy pro Dánsko důležité, aby podporovalo další rozvíjení evropské integrace.¹¹² Průzkumy veřejného mínění tento postoj reflektovaly, zatímco v roce 2013 bylo pro setrvání v Evropské unii 51, 9 % dotázaných, v roce 2018 bylo toto číslo již 64 %.¹¹³

Velká Británie sice *opt-out* z SBOP neměla, ale jako další *atlantista* ve vztahu k EU sdílela často podobné postoje jako Dánsko, a byla tak dánským spojencem v unijním vyjednávání. Po jejím odchodu narostl význam tradičních zastánců integrace, Francie a Německa, kteří hodlali posílit spolupráci v SBOP zejména ve vojenské oblasti. Tím by byla dánská výjimka opět o něco důležitější a o to více by oslabovala dánský vliv v EU.¹¹⁴

Dánští představitelé si to uvědomovali a více společnou obranu EU akcentovali. V tom hrála roli i proměňující se bezpečnostní situace v Evropě a stále více znepokojující chování Ruska na Ukrajině a v Pobaltí. Politici brali na vědomí i nutnost spolupráce mezi NATO a EU a nahlíželi SBOP jako důležitou součást transatlantické spolupráce. V tomto ohledu pak museli konstatovat, že dánský *opt-out* z SBOP je překážkou pro dánské zapojení a přispění k této spolupráci.¹¹⁵

Dánská vláda si v roce 2019 nechala zpracovat studii, která se zabývala vlivem bezpečnostního *opt-out* na dánskou evropskou politiku v souvislosti s vývojem evropské

¹¹² Anders Wivel, „Denmark and the European Union“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2019): 9; „Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale på Europadagen den 9. maj 2018“, Taler, Statsministeren, naposledy upravené 9. května 2018, <https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-lars-loekke-rasmussens-tale-paa-europadagen-den-9-maj-2018/> (staženo 15. března 2024).

¹¹³ Henrik Mikælsen, „Måling: Danskerne vil gerne blive i EU“, *DR*, 25. ledna 2013, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/maaling-danskerne-vil-gerne-blive-i-eu> (staženo 15. března 2024); „Dansk Euroskepsis er nuanceret og varierer i intensitet“, *Tænketanken Europa* (duben 2018): 3.

¹¹⁴ Wivel, „Denmark and the European Union“, 9;

Mads Dagnis Jensen a Peter Nedergaard, „Danish European Union Policies“, in *The Oxford Handbook of Danish Politics*, eds. Peter Munk Christiansen et al. (Oxford: Oxford University Press, 2020), 498

¹¹⁵ *Vláda Dánského království*, Foreign and Security Policy Strategy, 7

„Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale på Europadagen den 9. maj 2018“

integrace. Výsledky studie poukázaly na rostoucí význam *opt-out* a rostoucí trend v jeho aktivaci, a také na zvětšování se šedé zóny případů, ve kterých nebylo jasné, jestli se na ně *opt-out* vztahuje, či nikoliv. Autoři studie dospěli k závěru, že Dánsko ve svém důsledku věnuje čím dál více administrativních prostředků na posuzování toho, zda se té či oné konkrétní politiky může zúčastnit, a ztrácí tak vliv na politická rozhodnutí EU, která se ho přímo mohou dotýkat.¹¹⁶

Politicky však nebylo zrušení bezpečnostního *opt-out* průchodné, o to více po nezdařeném referendu v roce 2015. Průzkumy veřejného mínění napovídaly, že Dánové nejsou SBOP nakloněni. Výsledky Eurobarometru sice dlouhodobě ukazovaly, že přes 60 % občanů Dánska je nakloněno unijní spolupráci v oblasti obrany a že toto číslo postupně roste, v kritickém roce 2014 se dokonce dostalo na 74 %. V kontextu všech členských zemích se však Dánsko pohybovalo pod průměrem Evropské unie mezi zeměmi, kde byla podpora SBOP nejnižší, tyto země navíc byly často vojensky neutrální.¹¹⁷

V tomto ohledu se projevovala jistá rozporuplnost uvnitř dánské společnosti. Dánové byli nakloněni užší spolupráci mezi členskými zeměmi a posílení SBOP. Odmítali ale zrušení *opt-out*, který jim znemožňoval být součástí této spolupráce. V létě v roce 2015 bylo pro zrušení výjimky pouhých 28 % dotázaných a zároveň 29 % dotázaných nevědělo.¹¹⁸ V roce 2021 pak z průzkumů veřejného mínění vyšlo, že 50 % Dánů se přiklání ke společné evropské armádě, v tu samou chvíli by ale 45 % dotázaných hlasovalo proti zrušení *opt-out*.¹¹⁹ Čísla z roku na rok fluktovala, ale nikdy se podpora zrušení výjimky nedostala nad 50 % a všechny průzkumy měly společné to, že minimálně pětina respondentů se nedokázala přiklonit ani na jednu stranu.

Tato rozporuplnost naznačuje, že *opt-out* nebyl předmětem diskuse mezi politickou elitou a veřejností. Podle průzkumu z roku 2019 jen necelá polovina dotázaných dokázala

¹¹⁶ Nissen et al., *European Defence Cooperation and the Danish Defence Opt-out*, 19–20, 34–36.

¹¹⁷ *Evropská komise*, „Standard Eurobarometer 60: Public Opinion in the European Union“, (podzim 2003): B.57–58, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/397> (staženo 15. března 2024);

Evropská komise, „Standard Eurobarometer 80: Public Opinion in the European Union“, (podzim 2013): T65, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1123> (staženo 15. března 2024);

Evropská komise, „Standard Eurobarometer 82: Public Opinion in the European Union“, (podzim 2014): 190, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2041> (staženo 15. března 2024);

Evropská komise, „Standard Eurobarometer 92: Public Opinion in the European Union“, (podzim 2019): 97, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2255> (staženo 15. března 2024).

¹¹⁸ Nanna Hvidt a Hans Mouritzen, eds., *Danish Foreign Policy Yearbook 2016* (Kodaň: DIIS, 2016), 153.

¹¹⁹ Catharina Sørensen, „Tænketanken Europa: Danskerne kan ikke både være beskyttet af EU og have et forbehold“, *Altinget*, 8. dubna 2021, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/taenketanken-europa-danskerne-kan-ikke-baade-vaere-beskyttet-af-eu-og-have-et-forbehold> (staženo 15. března 2024).

jmenovat obranu a bezpečnost jako jednu z oblastí, ve které mělo Dánsko výjimku, a pouhých 11 % respondentů vědělo, že Dánsko bylo jedinou členskou zemí s takovou výjimkou.¹²⁰ Absenci diskuse, a tedy i nezájem překlenou spor mezi veřejností a politiky o dánskou roli, lze vysvětlit dvěma faktory.

Prvním je politický systém Dánska, který je, jak již bylo zmíněno, založen na menšinových vládách, poměrně silném parlamentu a relativně častých volbách, které může premiér vyhlásit kdykoliv. Menšinová vláda tedy sama zahraniční politiku změnit nemůže, zároveň existuje široká shoda na tom, že by zahraniční politika měla být stabilní a neměnit se po každé změně rozložení sil v parlamentu.¹²¹ Druhou proměnou představuje také již zmíněný přístup k politice jako k něčemu, co by mělo být inkluzivní a přístupné pro všechny občany. Politici se v roce 1992 rozhodli, že *opt-outs* budou zrušeny jen na základě referenda, a právě občané již dvakrát zrušení jiných výjimek odmítli. Logicky tak nebylo politicky příliš výhodné se o to pokoušet znovu.¹²²

I největší podpůrci zrušení výjimky, jako byl svého času premiér Lars Løkke Rasmussen z Liberální strany (*Venstre*), si uvědomovali, že debata o evropské politice v Dánsku chybí, a je nutné ji nejprve důkladně vést, než se země pokusí bezpečnostní výjimku zrušit. To však nebylo z politických důvodů příliš snadné.¹²³

Když se podíváme na rozložení parlamentu v květnu 2019 a názor jednotlivých stran na bezpečnostní *opt-out*, pro zrušení bylo 78 poslanců, proti 97. Mezi tradiční zastánce zachování výjimky patřily Dánská lidová strana (*Dansk Folkeparti*) a Jednotná kandidátka rudo-zelení (*Enhedslisten*). Ale mezi strany, které nebyly o zrušení výjimky přesvědčeny patřila i Socialistická lidová strana (*Socialistisk Folkeparti*), která byla ve své podstatě pro zrušení výjimky, ale ne nutně v dalším volebním období. A referendum nechtěla ani Sociální demokracie (*Socialdemokratiet*) s výhradou, že to podle nich není pro Dánsko zatím nutné.¹²⁴ Po volbách v červnu 2019, a tedy po posledních parlamentních

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ *Parlament Dánského království*, The Parliamentary System of Denmark, 5–6, 14;

Jessica Larsen, „Denmark’s Foreign and Security Policy“, in *A Small State Addressing Big Problems*, ed. Jessica Larsen (Kodaň: DIIS, 2020), 9–10.

¹²² Krunke, „Peoples’ Vengeances From Maastricht to Edinburgh: The Danish Solution“, 348;

¹²³ „Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale på Europadagen den 9. maj 2018“

¹²⁴ Andreas Nygaard Just, „Statsministeren vil have folkeafstemning om forsvarsforbeholdet efter valget“, *DR*, 15. května 2019, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/folketingsvalg/statsministeren-vil-have-folkeafstemning-om-forsvarsforbeholdet-efter> (staženo 15. března 2024).

volbách před zrušením výjimky v červnu 2022, zůstalo toto rozložení sil ve folketinget víceméně zachováno, skupina odpůrců zrušení měla většinu 95 hlasů.¹²⁵

Nová sociálnědemokratická vláda Mette Frederiksen, která se dostala k moci právě v roce 2019, žádnou diskusi otevírat nechtěla, pokud k tomu nenastane dobrý důvod v podobě nějaké konkrétní hrozby. Mette Frederiksen chtěla sice Dánsko posunout do srdce Evropy, ale dánské výjimky byly stále považovány za základ dánské evropské politiky, které byly dané a o kterých se nemluví, pokud to není nutné.¹²⁶

3.4. Změna bezpečnostní situace v Evropě: ruský útok na Ukrajinu jako impuls ke zrušení bezpečnostní výjimky

Na počátku roku 2022 existovala shoda mezi odborníky a některými politiky na tom, že bezpečnostní výjimka s ohledem na dánské národní zájmy neplní svůj účel, naopak Dánsko poškozují. Politický konsenzus a pravděpodobně i odvaha na její zrušení však z důvodu výše zmíněných argumentů chyběly.¹²⁷

Ruský útok na Ukrajinu v únoru 2022 však způsobil nejen změnu bezpečnostní situace v Evropě, ale i šok uvnitř dánské společnosti tak, že se Dánové v poměrně krátké době rozhodli přehodnotit svou bezpečnostní politiku. Národní kompromis o dánské bezpečnostní politice byl uzavřen 6. března 2022 mezi vládní Sociální demokracií a dalšími čtyřmi parlamentními stranami. Jmenovitě se jednalo o Liberální stranu (*Venstre*), Socialistickou lidovou stranu (*Socialistisk Folkeparti*), Konzervativní lidovou stranu (*Det Konservative Folkeparti*) a Radikální liberální stranu (*Radikale Venstre*). V dokumentu se signatáři shodli na tom, že bezpečnostní situace v Evropě se vyvinula takovým směrem, že Dánsko musí učinit potřebné kroky k tomu, aby mohlo na novou situaci společně se svými partnery v EU a NATO reagovat. Kromě rozhodnutí o navýšení rozpočtu na obranu na dvě procenta a dalších změn se strany dohodly na tom, že nastala chvíle pro svolání referenda o

¹²⁵ „Results of the Danish election“, News, Folketinget, naposledy upraveno 6. června 2019, <https://www.thedanishparliament.dk/en/news/2019/06/election-result> (staženo 15. března 2024).

¹²⁶ Erik Holstein, „Mette Frederiksen: Danmark skal være i hjertet af EU og NATO“, *Altinget*, 29. října 2021, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/mette-frederiksen-danmark-skal-vaere-i-hjertet-af-eu-og-nato> (staženo 15. března 2024);

Andreas Krog, „Regeringen afviser afstemning om forsvarsforbehold“, *Altinget*, 7. listopadu 2019, <https://www.alinget.dk/artikel/regeringen-afviser-afstemning-om-forsvarsforbehold> (staženo 15. března 2024).

¹²⁷ Ulla Neergaard a Graham Butler, „Denmark’s Defence Opt-out, the Forthcoming Referendum, and the Changing Face of EU Defence and Security Arrangements“, *EU Law Live: Weekend Edition*, č. 95 (březen 2022): 9

budoucnosti bezpečnostního *opt-out* a snad i pro zrušení výjimky. V parlamentu díky tomu vznikla většina 142 hlasů pro politickou podporu zrušení *opt-out* a svolání referenda.¹²⁸

Zbývalo přesvědčit dánskou veřejnost. Podle průzkumů veřejného mínění, které probíhaly od března do dne konání samotného referenda, se to zastáncům zrušení výjimky podařilo. První šetření proběhlo 16. března a pro zrušení výjimky bylo 34 %, pro zachování 26 %, ale stále 34 % dotázaných nevědělo, jak bude hlasovat. Oproti kampani k předcházejícímu referendu v roce 2015 však postupně začala oslabovat skupina voličů, kteří nevěděli, jaký postoj zaujmou, naopak narůstala skupina podporovatelů zrušení výjimky, skupina odpůrců zrušení pak zůstala na podobných číslech.¹²⁹ Den před konáním referenda bylo 49 % pro zrušení výjimky, proti 31 % a nevědělo 21 %.¹³⁰

Referendum se konalo 1. června 2022 a 66,9 % voličů v něm hlasovalo pro zrušení výjimky a pro dánské zapojení v SBOP. Nutné je však zmínit to, že účast nebyla tak vysoká. Hlasovat přišlo 65,8 % oprávněných voličů, což je na dánské poměry, kde bývá účast ve volbách a v referendech týkajících se EU přes 80 %, poměrně nízké číslo.¹³¹

¹²⁸ *Vláda Dánského království*, Nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik, 6. března 2022, <https://www.stm.dk/statsministeriet/publikationer/nationalt-kompromis-om-dansk-sikkerhedspolitik/> (staženo 15. března 2024).

¹²⁹ Anders Byskov Svendsen a Andreas Nygaard Just, „Ny måling om forsvarsforbeholdet: Færre tvivler, og ja-siden øger forspringet“, *DR*, 20. května 2022, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/folkeafstemning/ny-maaling-om-forsvarsforbeholdet-faerre-tvivler-og-ja-siden-oeger#:~:text=Forsvarsforbeholdet,Ny%20måling%20om%20forsvarsforbeholdet%3A%20Færre%20tvivler%2C%20og%20ja%20siden,Nielsen%20trods%20solid%20ja%20føring.&text=Færre%20danskere%20er%20i%20tvivl,juni> (staženo 15. března 2024).

¹³⁰ Peter Ingemann Nielsen, „Sidste måling inden folkeafstemningen viser stort forspring til ja-siden“, *Altinget*, 31. května 2022, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/sidste-maaling-inden-folkeafstemningen-viser-stort-forspring-til-ja-siden> (staženo 15. března 2024).

¹³¹ Theussen, „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“, 143; „FAPCT: Referendums by result of the election, Voting percentage“, StatBank Denmark, Statistics Denmark, <https://www.statbank.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp> (staženo 15. března 2024).

4. Diskuse: Proměna dánské role?

Dánsko se po třiceti letech vzdalo jedné z výjimek, které od doby vzniku EU v devadesátých letech definovaly evropskou politiku a do značné míry i bezpečnostní politiku země. S jejím zrušením však nepřišel obrat v přístupu, který Dánsko zastávalo vůči USA a především NATO, jakkoliv zavedení výjimky v devadesátých letech bylo odůvodňováno právě jako pojistka před tím, aby Dánsko svou pozici v NATO nepoškodilo. NATO od dob svého vzniku bylo a zůstává hlavním bezpečnostním partnerem Dánska. O to více poté, co na evropském kontinentě opět vypukla válka.

Lze říct, že se proměňuje míra úzkosti a intenzity dánsko-amerického partnerství. Jak bylo popsáno v druhé kapitole, dvě desetiletí po konci studené války byla ideální pro vznik a rozvoj dánského *super-atlantismu*. Dánsko necítilo hrozbu bezprostředně kolem sebe, necítilo, že je členství v NATO potenciální ohrožení suverenity, naopak pocíťovalo možnou ztrátu vlivu. Výsledkem bylo aktivní prosazování dánských hodnot. Dánští političtí představitelé chtěli aktivnější politiku prosazovat skrze NATO a EU, u kterých cítili, že to jsou partneři sdílející stejné hodnoty a že skrze ně může země dosáhnout svých zájmů a vlivu.

Dánská veřejnost, ale nesdílela názor, že je rodící se Evropská unie kompatibilní se snahou balancovat mezi vlivem a suverenitou. Na počátku vzniku Evropské unie nebylo jasné, jak daleko bude evropská integrace pokračovat a na úrovni politických debat a cílů se objevovaly různé možnosti, v oblasti Společné bezpečnostní a obranné politiky to byla například společná evropská armáda. Mezi dánskými občany se vlastně opakoval stejný scénář jako v době, kdy se Dánsko rozhodovalo o vstupu do NATO. Evropská integrace mohla ohrozit dánskou suverenitu a hodnoty, které Dánsko prosazovalo.

Přiklonění se Dánska ke spolupráci s USA tak nebylo důsledkem vzniku bezpečnostního *opt-out*, dánská vláda chtěla s NATO a USA spolupracovat již předtím, a zejména se podílet na spolupráci mezi NATO a EU. Po vzniku bezpečnostního *opt-out* však byla úzká spolupráce s USA jednou z mála možností, jak mohlo Dánsko v oblasti bezpečnosti a obrany hrát aktivní roli na mezinárodní scéně.

EU ale nepřestala hrát důležitou roli. Na vznik *opt-outs* lze nahlížet právě jako na něco, čím se dánská politická elita snažila zajistit nějaký vliv v EU, tím že vůbec bude součástí evropské integrace. *Opt-outs* byly kompromisem s dánskou veřejností,

vymezením hranic, ve kterých se dánští politici mohli pohybovat. Politici se snažili mít vliv ve všech oblastech, které nebyly vymezeny výjimkami, a EU pro ně byla nástrojem, jak ovlivňovat svět kolem sebe.

Zároveň nezmizel dlouhodobý cíl a přání se v budoucnu do SBOP zapojit, čemuž odpovídaly například změny v organizační úrovni na ministerstvech zahraničí a obrany, a také v armádě. V tomto ohledu ale bylo Dánsko tak trochu obětí vlastního politického systému. Zodpovědní za zrušení bezpečnostní výjimky měli být v konečném důsledku lidé a ti se k zrušení *opt-out* stavěli negativně. Politikům se pak příliš nechtělo pouštět do boje za zrušení *opt-out*, a pokud, tak jen rétoricky, konkrétní kroky chyběly. Svou roli v tom hrál fakt, že SBOP v té době plnila stále spíše symbolickou rovinu, a tak neexistovalo příliš důvodů, proč by dánští voliči měli hlasovat pro zrušení výjimky. V této symbolické rovině už mohli někteří experti a politici pocítovat ztrátu vlivu v EU, ale zatím se jim vliv dařilo získávat i jinými způsoby.

Po roce 2014 se opět začala proměňovat bezpečnostní situace kolem Dánska, na rozdíl od náhlého konce studené války, ruská agresivita narůstala postupně. A postupně se začaly přidávat i další faktory, které přímo ovlivňovaly dánskou zahraniční a bezpečnostní politiku. Ruská anexe Krymu měla za následek obnovení spolupráce mezi NATO a EU, což se Dánska přímo dotýkalo, protože prostředkem této spolupráce měla být SBOP, které Dánsko nebylo součástí. V roce 2016 nastoupil do Bílého domu Donald Trump, který zhoršil vztahy mezi Dánskem a USA. Jednalo se sice bezprostředně o osobu prezidenta, co tento speciální vztah narušilo, ale Dánové se už ani po jeho odchodu nepřestali s obavou dívat na vnitropolitický vývoj v USA, a stejně tak na některé kroky Spojených států v zahraniční politice. Zejména pak na čím dál větší soustředění se na oblast Pacifiku, což vyvolávalo otázku, jestli jsou USA stále ochotny dodržovat své závazky v Evropě. Vedle toho pak docházelo k prohlubování evropské integrace i v oblasti SBOP. To přinášelo Dánsku čím dál více komplikací, protože bylo složitější orientovat se v tom, na co se *opt-out* vztahuje, a Dánsko tak přicházelo o vliv nejen v symbolické, ale i faktické rovině.

Dánská veřejnost však stále nebyla o zrušení *opt-out* přesvědčena. Příčinou i důsledkem nevole dánských voličů na zrušení *opt-out* byla, jak se ukázalo, absence diskuse mezi politickou elitou a veřejností na toto téma. V rovině podpory SBOP se totiž přístup veřejnosti proměnil, a většina společnosti byla v té době již nakloněna unijní spolupráci v oblasti obrany, ne však zrušení výjimky. Absence se tedy projevovala tak, že dánští

občané o výjimce buď vůbec nevěděli, a nevěděli, co pro Dánsko znamená. Nebo si nadále mysleli, že součástí SBOP bude společná evropská armáda, ve které nebude mít Dánsko žádnou kontrolu, ačkoliv EU mezitím sama došla k tomu, že společná armáda je spíše nereálným projektem v konfederaci tolika národních států. Stejně tak již po roce 2014 neplatil argument, že účast na SBOP ohrožuje dánský vztah s NATO a USA.

Politici se však do otevírání takové debaty nepouštěli. Opět, s ohledem na politický systém Dánska bylo pro vládu podporující zrušení *opt-out* složité takový krok prosadit i ve zbytku parlamentu. A jako argument proti svolávání referenda stál i fakt, že se Dánsko již dvakrát neúspěšně pokusilo zrušit jiné dvě výjimky.

A tak zatímco se obecný názor na evropskou integraci a evropskou spolupráci v oblasti obrany mezi dánskou veřejností i politiky zlepšoval, podnět ke zrušení výjimky chyběl. Ruský útok na Ukrajinu v únoru 2022 byl dostatečně bezprecedentní a dostatečně náhlý, že umožnil a částečně donutil politiky tuto dlouho odkládanou debatu otevřít a přesvědčit většinu společnosti o nutnosti výjimku zrušit.

Z hlediska teorie rolí se v Dánsku vždy projevovala jeho pozice malého státu. Tato pozice má za následek dánskou snahu v zahraniční politice balancovat mezi vlivem a suverenitou, což má přímý vliv na to, jak Dánsko přistupuje ke své roli v mezinárodních organizacích. Zároveň pro Dánsko platí, že je v politických otázkách velmi důležitý soulad mezi veřejností a politickou elitou, to se opět projevuje na jeho zahraniční politice.

EU a NATO představovaly pro Dánské politiky platformu, ve které mohou prosazovat svůj vliv, o kterém mysleli, že je po konci studené války v ohrožení, protože Dánsko již nebylo zemí na frontové linii. Zároveň se projevovala dánská snaha být mostem mezi oběma organizacemi, což byla role, o kterou se země snažila již dříve. Umožňovala totiž ono balancování mezi suverenitou a vlivem. Vertikální spor o dánskou roli nastal mezi politiky a veřejností v souvislosti s EU, kterou dánští občané vnímali jako ohrožení pro suverenitu země.

Tento spor postupně oslaboval vlivem vnějších okolností, jakým byla proměňující se bezpečnostní situace v Evropě a také vývoj evropské integrace, který ukazoval, že EU sdílí stejné hodnoty jako Dánsko a nesnaží se ho v zahraniční a bezpečnostní politice připravit o autonomii. Země naopak opět pocítovala hrozbu ztráty vlivu, podobně jako tomu bylo na konci studené války. Válka na Ukrajině byla podnětem, který umožnil

politikům vyjasnit si s občany to, že jsou ve shodě na tom, jakou roli Dánsko zastává a také to, že SBOP je s touto rolí kompatibilní.

Zde je na místě ještě dodat, že proměna vztahů s USA během prezidentství Donalda Trumpa nakonec neměla takový vliv na proměnu dánského vnímání Spojených států jako takových. USA nadále zůstávají nejdůležitějším bezpečnostním partnerem. Lze ale tvrdit, že díky vnitropolitickému vývoji v USA bylo umožněno prohloubení evropské integrace v oblasti bezpečnosti na jedné straně. A na straně druhé k tomu, že Dánsko po letech *super-atlantismu* obrátilo svou pozornost zpět i na Evropskou unii.

Nakonec USA a NATO jsou součástí dánské pozice, která nadále spočívá v balancování mezi suverenitou a vlivem a schopností prosazovat dánské hodnoty. Odpovědí na tento problém je pro Dánsko většinou role mostu, která mu to umožňuje. Po vzniku *opt-out* byl dánský *atlantismus* reakcí na vertikální spor o roli a znemožnění této role, protože jeden pilíř mostu, EU, chyběl. Nyní je tato role možná, ale snaha balancovat svůj vliv a suverenitu přetrvává. SBOP je vnímáno kladně, Dánsko však nadále k SBOP přistupuje obezřetně a bude se snažit formovat vývoj SBOP tak, aby nepoškozoval dánskou suverenitu. Stejně tak po ruském útoku na Ukrajinu došlo ke zvýšení rozpočtu na obranu na 2 % HDP, ale mezi veřejností i politiky přetrvává odpor k tomu toto číslo navyšovat a zavazovat se tak víc, než je třeba.¹³²

¹³² Theussen, „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“, 144; 147–148; „Ny måling: Danskernes syn på EU’s sikkerhed og forsvar“, *Tænketanken Europa*, 21. listopadu 2023, <https://thinkeuropa.dk/meningsmaaling/2023-11-ny-maaling-danskernes-syn-paa-eus-sikkerhed-og-forsvar> (staženo 15. března 2024).

Závěr

Předložená bakalářská práce měla za cíl zodpovědět výzkumnou otázku *Proč Dánsko přehodnotilo svůj atlantický přístup k bezpečnostní politice v rámci EU a NATO a po třiceti letech zrušilo svůj bezpečnostní opt-out?* Text vycházel z předpokladu, že Dánsko vlivem vnějších a vnitřních faktorů přehodnotilo svou roli ke dvěma svým nejdůležitějším partnerům, NATO a EU, a proto výjimku zrušilo.

Práce se snažila odpovědět na výzkumnou otázku pomocí teorie rolí, která byla popsána v první kapitole. Podle teorie státy v mezinárodních vztazích zastávají různé role, které vznikají interakcí mezi státem a strukturou, ve které se nachází. Aktér, tedy stát, a struktura se vzájemně ovlivňují, mají od sebe různá očekávání, a na základě toho stát přijímá a zastává nějakou roli. Autoři, kteří s teorií pracují, se dělí na názorové proudy podle toho, jestli větší váhu při vytváření role přisuzují státu jako aktéru nebo jeho okolí a struktuře. Já jsem ve své práci vycházela ze středové pozice, která nepřisuzuje větší váhu ani aktérovi, ani struktuře, a považuje tak vnitřní i vnější faktory za stejně důležité při utváření role státu. Jedná se o v současnosti preferovaný přístup a zároveň jej lze využít na příkladu Dánska. Dánsko je jako malý stát nutně ovlivněno vnější strukturou, zároveň je ale zahraniční politika díky politickému systému, který favorizuje zapojení co nejširší vrstvy společnosti do politických záležitostí, výrazně ovlivněna a utvářena vnitropolitickými procesy.

Teorie rolí zároveň umožňuje vysvětlit na první pohled náhlé změny v zahraniční politice, protože role států by ze své podstaty měly být stabilní a příliš se neměnit, jinak by nebylo možné dosáhnout konzistence. Na druhou stranu i u rolí a koncepcí národní role může dojít ke změnám, které mohou být způsobeny buď zevnitř, například sporem o roli mezi jednotlivými aktéry státu, anebo zvenjšku proměnou struktury, která má na roli vliv. Změnou role pak může být úplné přehodnocení národních koncepcí role a cílů, které stát v zahraniční politice sleduje, a výsledkem je přijetí role nové. Druhou variantou je adaptace role, která představuje menší zásah do národní role. Národní koncepce role se při adaptaci nemění, pouze upravují. Nedojde k přehodnocení cílů nebo hodnot, ze kterých národní role vychází, dojde pouze k úpravě strategie nebo nástrojů, kterými je pak role vykonávána. Dílčím cílem práce bylo prozkoumat, jestli dánské rozhodnutí zrušit bezpečnostní *opt-out* bylo výsledkem úplné změny role, nebo

pouze její adaptací, a zároveň ověřit, jestli na tuto proměnu měly vliv vnitřní a vnější faktory zmíněné v hypotéze.

Druhá kapitola byla věnována východiskům dánské zahraniční a bezpečnostní politiky po konci studené války a snaze Dánska vést aktivní politiku v NATO i v EU. Následně se věnovala projevům této politiky poté, co se země po prvotním odmítnutí Maastrichtské smlouvy dánskými občany a vzniku bezpečnostního *opt-out* přiklonila k užší spolupráci s USA. Kapitola mimo to zkoumala, jak se tato skutečnost propsala na dánském přístupu k další evropské integraci a jak se Dánsko i přes *opt-out* snažilo udržet vliv v evropských záležitostech. Třetí kapitola se pak věnovala období po roce 2014 a jednotlivým faktorům, které byly zmíněny v hypotéze a zkoumala jejich vliv na proměnu dánské role směrem k USA a k EU. Vliv těchto faktorů a míra proměny národní role pak byly zhodnoceny ve čtvrté kapitole s konstatováním, že všechny faktory měly vliv na proměnu dánského vnímání vlastní role, ale že spouštěčem změny a zrušení *opt-out* bylo až bezprecedentní jednání jiného aktéra.

Odpověď na výzkumnou otázku *Proč Dánsko přehodnotilo svůj atlantický přístup k bezpečnostní politice v rámci EU a NATO a po třiceti letech zrušilo svůj bezpečnostní opt-out?* tedy zní, že u Dánska došlo k adaptaci role do té podoby, jak ji Dánsko chtělo zastávat po konci studené války. Nedošlo tedy ke změně cílů nebo hodnot, které si Dánsko určilo v devadesátých letech, země však byla tehdy donucena vlivem vnitřního sporu o roli adaptovat svou roli do podoby, která od devadesátých let definovala Dánsko jako *atlantistu* s výjimkou z SBOP v rámci unijní spolupráce. V roce 2022 pak došlo k adaptaci role zpět do původní podoby a důsledkem této adaptace bylo zrušení bezpečnostní výjimky.

Role, kterou Dánsko chtělo po rozpadu bipolárního světa zastávat, spočívala v aktivní zahraniční politice v NATO i EU a v podílení se na spolupráci mezi těmito organizacemi. Nejblíže lze tuto roli charakterizovat jako roli mostu mezi EU a NATO. Pojmenování této role se koneckonců objevovalo i v politických prohlášeních v devadesátých letech a historicky se také nejednalo o pro Dánsko roli novou, bezprostředně po konci druhé světové války se objevovala snaha být mostem mezi východem a západem.

Vlivem vertikálního sporu o roli mezi politickou elitou a dánskými občany, kteří svým hlasováním rozhodli o vzniku bezpečnostního *opt-out*, však nemohla být tato role

vykonávána v plném rozsahu. Dánský *atlantismus* v devadesátých a nultých letech byl projevem tohoto stavu a adaptací role. Cíl být úzkým spojencem NATO i EU a podílet se na spolupráci mezi těmito organizacemi však zůstal, což se projevovalo v prohlášeních politiků i na snaze podílet se na unijní bezpečnostní politice až do té míry, do které to výjimka umožňovala.

Co se týče vnitřních a vnějších vlivů, které nakonec stály za adaptací role v roce 2022, všechny zmíněné faktory v hypotéze měly určitý vliv na to, jakým způsobem Dánsko a Dánové uvažovali nad výkonem národní role a jak nahlíželi onu adaptací role. Vertikální spor o roli však přetrvával, respektive neexistovala ochota zevnitř, ani dostatečně silný podnět zvenčí jej překonat. Tímto podnětem byl právě ruský útok na Ukrajinu v roce 2022. Dánsku se díky tomu podařilo překonat spor mezi politickou elitou a veřejností a adaptovat svou roli *de facto* zpět k tomu, co bylo cílem již v devadesátých letech, tedy aktivní politice směrem k EU i NATO a podílení se na spolupráci mezi těmito organizacemi.

S ohledem na teorii rolí se potvrzuje současný přístup autorů Harnisch, Elgström, Smith, Aggestam a dalších k aktérovi a struktuře jako vzájemně propojeným a neoddělitelným součástem jednoho systému a názoru, že nelze preferovat jednoho, nebo druhého¹³³. Zároveň se na dánském příkladu ukazuje důležitost vnitřního sporu o roli, který, pokud nastane, může být velmi těžké překonat. Dánsko mělo mnoho důvodů k tomu výjimku zrušit již před rokem 2022, ale byla to právě ruská invaze, která umožnila tento spor otevřít a překonat.

Potvrzuje se i to, že změna role není tak častá a na první pohled radikální změny v zahraniční politice lze ve skutečnosti vysvětlit adaptací role, při které nedojde k zásadním proměnám cílů a hodnot toho kterého státu. A to i v případě, pokud se jedná o náhlou změnu kontextu nebo nečekanou změnu chování jiného aktéra. Nutné je však dodat i to, že k žádné viditelné změně dojít nemusí, a role tak zůstane v neměnné podobě, jak je vidět například u zemí v Evropě, které ani po ruské invazi na Ukrajinu nezměnily svůj přístup k neutralitě.

¹³³ Harnisch, Sebastian, Cornelia Frank a Hanns W. Maull, eds. *Role Theory in International Relations*. New York: Routledge, 2011; Elgström, Ole a Michael Smith, eds., *The European Union's Roles in International Politics*. New York: Routledge, 2006

Současně pak zůstává otázkou pro další výzkum, jakými jinými způsoby lze vnitřní spor o roli překonat, konkrétněji pak jedná-li se o spor v otázkách integrace do nadnárodních organizací. V těchto otázkách může hrát vnitřní spor o roli důležitou úlohu, zejména z hlediska odevzdávání části své suverenity těmto organizacím. Na dánském případě se ukázalo, že rozhodujícím byla až nečekaná a zásadní změna vnějšího kontextu, zůstává ale otázkou, jestli tomu tak musí být vždy a jestli neexistují i jiné prostředky, kterými lze spor o roli překlenout. Analýza dalších případů, kde se podařilo spor o roli překonat, by mohla pomoci k pochopení dynamiky integračních procesů nejen v EU ale i jiných regionálních spolupracích.

Summary

The aim of this thesis is to verify the statement that Denmark, at a certain point since the end of the Cold War, began to reassess its defence and security policy and consequently its role towards the EU and NATO. In 1992, Denmark initially opted out from the Common Security and Defence Policy of the EU. Subsequently, Denmark pursued a closer relationship with the U.S. and supported the American security policymaking. Using Role Theory as a theoretical framework, this thesis assesses the external and internal factors that influenced Denmark's decision to abolish the defence opt-out in 2022. These factors include Russia's increasing assertiveness after 2014, the presidency of Donald Trump, and its consequences for Danish-U.S. relations, as well as the improving opinion of the Danish citizens on the European Union and European integration. These factors were important in shaping Denmark's perspective on its security and its role in the EU and NATO. However, the turning point for Denmark, was the Russian aggression in Ukraine in early 2022, which led to Denmark's decision to abolish the defence opt-out and join the Common Security and Defence Policy of the EU. The decision was not contradictory to Denmark's role since the end of the Cold War. Therefore, the abolition of the opt-out and the participation in the CSDP did not threaten Denmark's position in NATO. On the contrary, Denmark can now seek influence in both organizations and promote tighter cooperation between them.

Bibliografie

Primární zdroje

- *Evropská komise*. „Standard Eurobarometer 60: Public Opinion in the European Union“ (podzim 2003), <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/397> (staženo 15. března 2024).
- *Evropská komise*. „Standard Eurobarometer 80: Public Opinion in the European Union“ (podzim 2013), <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1123> (staženo 15. března 2024).
- *Evropská komise*. „Standard Eurobarometer 82: Public Opinion in the European Union“ (podzim 2014), <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2041> (staženo 15. března 2024).
- *Evropská komise*. „Standard Eurobarometer 92: Public Opinion in the European Union“ (podzim 2019), <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2255> (staženo 15. března 2024).
- Krastev, Ivan a Mark Leonard. „The Crisis of American Power: How Europeans See Biden’s America“. *European Council on Foreign Relations* (leden 2021), <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-american-power-how-europeans-see-bidens-america/> (staženo 15. března 2024).
- *Parlament Dánského království*. The Danish Parliament. Říjen 2013, https://www.thedanishparliament.dk/-/media/sites/ft/pdf/publikationer/engelske-publikationer-pdf/the-folketing_2013,-d-,pdf.ashx (staženo 7. dubna 2024).
- *Parlament Dánského království*. The Parliamentary System of Denmark. Září 2014, https://www.thedanishparliament.dk/-/media/pdf/publikationer/english/the-parliamentary-system-of-denmark_2014.ashx (staženo 7. dubna 2024).
- Puglierin, Jana a Pawel Zerka. „Keeping America close, Russia down, and China far away: How Europeans navigate a competitive world“. *European Council on Foreign Relations* (červen 2023), <https://ecfr.eu/publication/keeping-america-close-russia->

down-and-china-far-away-how-europeans-navigate-a-competitive-world/ (staženo 15. března 2024).

- *Vláda Dánského království*. Et Danmark der står sammen: regeringsgrundlag. Říjen 2011, <https://www.regeringen.dk/aktuelt/tidligere-publikationer/et-danmark-der-staar-sammen-regeringsgrundlag/> (staženo 7. dubna 2024).
- *Vláda Dánského království*. Foreign and Security Policy Strategy. Listopad 2018, https://www.dsn.gob.es/sites/dsn/files/2018_Denmark%20Foreign%20and%20security%20policy%20strategy%202019-2020.pdf (staženo 7. dubna 2024).
- *Vláda Dánského království*. Nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik. 6. března 2022, <https://www.stm.dk/statsministeriet/publikationer/nationalt-kompromis-om-dansk-sikkerhedspolitik/> (staženo 15. března 2024).

Odborná literatura

- Aggestam, Lisbeth. „Role theory and European foreign policy: a framework of analysis“. In *The European Union's Roles in International Politics*, eds. Ole Elgström a Michael Smith. New York: Routledge, 2006, 11–29, <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/35499/1/46.pdf.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Beneš, Vít. „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky“. *Mezinárodní vztahy* 45, č. 4 (2010): 72–87, <https://ojs3.iir.cz/index.php/cjir/article/view/415/379> (staženo 7. dubna 2024).
- Breuning, Marijke. „Role Theory“. In *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*, eds. Patrick A. Mello a Falk Ostermann. New York: Routledge, 2023, 187–201, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003139850-16/role-theory-marijke-breuning?context=rho&refId=45fb21de-8cad-450f-b8b4-de0e2a06811d> (staženo 2. listopadu 2023).
- Brommesson, Douglas, Ann-Marie Ekengren a Anna Michalski. „From variation to convergence in turbulent times – foreign and security policy choices among the Nordics 2014–2023“. *European Security* (květen 2023): 21–43,

[https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2023.2221185?](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2023.2221185?scroll=top&needAccess=true)

scroll=top&needAccess=true (staženo 7. dubna 2024).

- Cantir, Cristian a Juliet Kaarbo. „Contested Roles and Domestic Politics: Reflections on Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory“. *Foreign Policy Analysis* 8, č. 1 (2012): 5–24, <https://www.jstor.org/stable/24909851> (staženo 7. dubna 2024).
- Elgström, Ole a Michael Smith, eds. *The European Union's Roles in International Politics*. New York: Routledge, 2006.
- Friis, Lykke. „The Battle Over Denmark: Denmark and the European Union“. *Scandinavian Studies* 74, č. 3 (podzim 2002): 379–396, <https://www.jstor.org/stable/40920394> (staženo 7. dubna 2024).
- Græger, Nina a Kristin M. Haugevik. „Atlanticism in the 21st Century: Responding to a changing identities in Britain, Norway and Denmark“. In *The revival of Atlanticism in NATO? Report to the Norwegian Ministry of Defence*. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2009, <https://www.jstor.org/stable/resrep08064.6> (staženo 7. dubna 2024).
- Harnisch, Sebastian, Cornelia Frank a Hanns W. Maull, eds. *Role Theory in International Relations*. New York: Routledge, 2011, <https://www.perlego.com/book/717604/role-theory-in-international-relations-pdf> (staženo 20. listopadu 2023).
- Harnisch, Sebastian. „Role Theory: Operationalization of key concepts“. In *Role Theory in International Relations*, eds. Sebastian Harnisch et al. New York: Routledge, 2011, <https://www.perlego.com/book/717604/role-theory-in-international-relations-pdf> (staženo 20. listopadu 2023).
- Holsti, Kalevi J. „National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy“. *International Studies Quarterly* 14, č. 3 (září 1970): 233–309, <https://www.jstor.org/stable/3013584> (staženo 7. dubna 2024).
- Hvidt, Nanna a Hans Mouritzen, eds. *Danish Foreign Policy Yearbook 2016*. Kodaň: DIIS, 2016, https://pure.diis.dk/ws/files/565091/Yearbook_2016_Web.pdf (staženo 7.

dubna 2024).

- Jakobsen, Peter Viggo. „Denmark in NATO: From laggard to leader to loyal?“. In *NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century*, ed. Michele Testoni. Londýn: Routledge, 2020, 85–103, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003045434-6/denmark-nato-1-peter-viggo-jakobsen> (staženo 7. dubna 2024).
- Jensen, Mads Dagnis a Peter Nedergaard. „Danish European Union Policies“. In *The Oxford Handbook of Danish Politics*, eds. Peter Munk Christiansen et al. Oxford: Oxford University Press, 2020, 487–501.
- Kristensen, Kristian Soby a Kristian Knus Larsen. „Denmark’s Fight Against Irrelevance, or the Alliance Politics of Punching Above Your Weight“. In *Global Allies*, ed. Michael Wesley. Canberra: ANU press, 2017, 59–76, <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1sq5twz.8?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=au%3A&searchText=%22W.+M.%22&searchUri=%2Fopen%2Fsearch%2F%3Ftheme%3Dopen%26amp%3Bsi%3D1%26amp%3Bpage%3D2%26amp%3Bso%3Dnew%26amp%3BQuery%3Dau%253A%2522W.%2BM.%2522> (staženo 7. dubna 2024).
- Krunke, Helle. „Peoples’ Vengeances From Maastricht to Edinburgh: The Danish Solution“. *European Constitutional Law Review* 1, č. 3 (2005): 339–356, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-constitutional-law-review/article/from-maastricht-to-edinburgh-the-danish-solution/7D343077921140B6CD3BC76673DC1782> (staženo 7. dubna 2024).
- Larsen, Henrik. „British and Danish European Policies in the 1990s: A Discourse Approach“. *European Journal of International Relations* 5, č. 4 (1999): 451–483, <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/1354066199005004003> (staženo 7. dubna 2024).
- Larsen, Henrik. „Danish Foreign Policy and the Balance between the EU and the US: The Choice between Brussels and Washington after 2001“. *Cooperation and Conflict*

44, č. 2 (2009): 209–230, <https://www.jstor.org/stable/45084560> (staženo 7. dubna 2024).

- Larsen, Henrik. „Discourses of state identity and post-Lisbon national foreign policy: The case of Denmark“. *Cooperation and Conflict* 49, č. 3 (září 2014): 368–385, <https://www.jstor.org/stable/45084265> (staženo 7. dubna 2024).
- Larsen, Jessica. „Denmark’s Foreign and Security Policy“. In *A Small State Addressing Big Problems*, ed. Jessica Larsen. Kodaň: DIIS, 2020, 9–18, <https://www.jstor.org/stable/resrep26357.4> (staženo 7. dubna 2024).
- Le Prestre, G. Philippe, ed. *Role Quests in the Post-Cold War Era: Foreign Policies in Transition*. Montreal: McGill Queen’s University Press, 1997.
- Michalski, Anna. „Denmark’s Foreign and Security Policy: Perfecting the Balance Between an Atlantic, Nordic, and European Outlook“. *UI Brief, The Swedish Institute of International Affairs* (červen 2022): 3–10, <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/ui-publications/2022/ui-brief-no.-6-2022.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Miles, Lee. „Domestic influences on Nordic security and defence policy: from the perspective of fusion“. In *The Nordic countries and the European Security and Defence Policy*, eds. Alyson J.K. Bailes et al. Oxford: Oxford University Press, 2006, 77–98, <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/books/SIPRI06BaHeSu/SIPRI06BaHeSu04.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Mouritzen, Hans. *Between Putin and Trump: From Divergence to Convergence of Nordic Security Policies: DIIS Working Paper 2019*. Kodaň: DIIS, 2019, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/204627/1/1662417365.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Neergaard, Ulla a Graham Butler. „Denmark’s Defence Opt-out, the Forthcoming Referendum, and the Changing Face of EU Defence and Security Arrangements“. *EU Law Live: Weekend Edition*, č. 95 (březen 2022): 2–11, https://eulawlive.com/app/uploads/weekend_edition_95.pdf (staženo 7. dubna 2024).

- Nielsen, Julie Hassing. „In or out? Denmark during the euro crisis“. In *Same, same but different*, eds. Pernilla Bäckman et al. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2015, 6–25, https://www.sieps.se/en/publications/2015/same-same-but-different-the-nordic-eu-members-during-the-crisis-20151op/Sieps_2015_1op? (staženo 7. dubna 2024).
- Nissen, Christine a Peter Albrecht. „The Willing, the Hesitant and the Late-comer“. *DIIS Policy Brief* (září 2018), <https://www.diis.dk/en/research/the-willing-the-hesitant-and-the-late-comer> (staženo 7. dubna 2024).
- Nissen, Christine et al., *European Defence Cooperation and the Danish Defence Opt-out*. Kodaň: DIIS, 2020, https://pure.diis.dk/ws/files/3400436/European_defence_cooperation_and_the_Danish_defence_opt_out_diis_april_2020.pdf (staženo 7. dubna 2024).
- Olsen, Gorm Rye a Jess Pilegaard. „The Costs of Non-Europe? Denmark and the Common Security and Defence Policy“. *European Security* 14, č. 3 (2005): 339–360, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662830500407903> (staženo 7. dubna 2024).
- Olsen, Gorm Rye. „How Strong Is Europeanisation, Really? The Danish Defence Administration and the Opt-Out from the European Security and Defence Policy“. *Perspectives on European Politics and Society* 12, č. 1 (duben 2011): 13–28, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15705854.2011.546141> (staženo 7. dubna 2024).
- Olsen, Gorm Rye. *Europeanization of the defence administration in spite of opting-out from military cooperation* (2009), <https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/3500225/Maastricht.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Petersson, Magnus a Håkon Lunde Saxi. „Shifted Roles: Explaining Danish and Norwegian Alliance Strategy 1949–2009“. *Journal of Strategic Studies* 36, č. 6 (2013): 761–788, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402390.2011.608934> (staženo 7. dubna 2024).

- Stahl, Bernhard et al. „Understanding the Atlanticist-Europeanist Divide in the CFSP: Comparing Denmark, France, Germany and the Netherlands“. *European Foreign Affairs Review* 9, č. 3 (podzim 2004): 417–441, https://www.phil.uni-passau.de/fileadmin/dokumente/fakultaeten/phil/lehrstuehle/stahl/Publikationen__Voträge/Stahl_Understanding_the_Atlancticist-_Europeanist_Divide_in_the_CFSP.pdf (staženo 7. dubna 2024).
- Theussen, Amelie. „European Strategic Autonomy: Opportunities and Threats for Denmark“. In *European Strategic Autonomy and Small States' Security*, eds. Giedrius Česnakas a Justinas Juozaitis. London: Routledge, 2022, 138–152, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781003324867-10/european-strategic-autonomy-amelie-theussen> (staženo 7. dubna 2024).
- Tiilikainen, Teija. „The Nordic countries and the EU-NATO relationship“. In *The Nordic countries and the European Security and Defence Policy*, eds. Alyson J.K. Bailes et al. Oxford: Oxford University Press, 2006, 50–66, <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/books/SIPRI06BaHeSu/SIPRI06BaHeSu02.pdf> (staženo 7. dubna 2024).
- Wish, Naomi Bailin. „Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions“. *International Studies Quarterly* 24, č. 4 (prosinec 1980): 532–554, <https://www.jstor.org/stable/2600291> (staženo 7. dubna 2024).
- Wivel, Anders a Matthew Crandall. „Punching above their weight, but why? Explaining Denmark and Estonia in the transatlantic relationship“. *Journal of Transatlantic Studies*, č. 17 (2019): 392–419, <https://link.springer.com/article/10.1057/s42738-019-00020-2> (staženo 7. dubna 2024).
- Wivel, Anders. „As Awkward as They Need to Be: Denmark's Pragmatic Activist Approach to Europe“. In *Nordic States and European Integration: Awkward Partners in the North?*, eds. Malin Stegmann McCallion a Alex Brianson. London: Palgrave Macmillan Cham, 2018, 13–34, https://www.researchgate.net/publication/318454230_As_Awkward_as_They_Need_to_Be_Denmark's_Pragmatic_Activist_Approach_to_Europe (staženo 7. dubna 2024).

- Wivel, Anders. „Between Paradise and Power: Denmark’s Transatlantic Dilemma“. *Security Dialogue* 36, č. 3 (září 2005): 417–421, <https://www.jstor.org/stable/26298980> (staženo 7. dubna 2024).
- Wivel, Anders. „Denmark and the European Union“. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2019): 1–19, https://www.researchgate.net/publication/267097798_Denmark_and_the_European_Union (staženo 7. dubna 2024).
- Wivel, Anders. „From Peacemaker to Warmonger? Explaining Denmark’s Great Power Politics“. *Swiss Political Science Review* 19, č. 3 (2013): 298–321, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/spsr.12043> (staženo 7. dubna 2024).

Novinové zdroje

- „Dansk Euroskepsis er nuanceret og varierer i intensitet“. *Tænk tanken Europa* (duben 2018): 1–12, https://thinkeuropa.dk/files/media/document/notat_dansk_euroskepsis_er_nuanceret_og_varierer_i_intensitet.pdf (staženo 7. dubna 2024).
- „Fogh lover afstemning om EU-forbehold“. *DR*, 27. listopadu 2007, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/fogh-lover-afstemning-om-eu-forbehold> (staženo 11. února 2024).
- „Minut for minut: Danskerne stemte nej til at afskaffe retsforbeholdet“. *DR*, 3. prosince 2015, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/minut-minut-danskerne-stemte-nej-til-afskaffe-retsforbeholdet> (staženo 15. března 2024).
- „Ny måling: Danskernes syn på EU’s sikkerhed og forsvar“. *Tænk tanken Europa*, 21. listopadu 2023, <https://thinkeuropa.dk/meningsmaaling/2023-11-ny-maaling-danskernes-syn-paa-eus-sikkerhed-og-forsvar> (staženo 15. března 2024).
- „Ny måling: Krigen skubber danskerne tættere på USA, men øger støtten til et stærkere europæisk forsvar“. *Tænk tanken Europa*, 7. června 2023, [https://thinkeuropa-dk.translate.google/meningsmaaling/2023-06-ny-maaling-krigen-skubber-danskerne-](https://thinkeuropa.dk.translate.google/meningsmaaling/2023-06-ny-maaling-krigen-skubber-danskerne-)

taettere-paa-usa-men-oeger-stoetten-til?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en
(staženo 13. března 2024).

- Aagaard, Charlotte. „Danskerne parat til at ophæve forsvarsforbeholdet“. *Information*, 7. srpna 2015, <https://www.information.dk/indland/2015/08/danskerne-parat-ophaeve-forsvarsforbeholdet> (staženo 15. března 2024).
- Aagaard, Charlotte. „Endnu en folkeafstemning om EU-forbehold på vej“. *Information*, 5. srpna 2015, <https://www.information.dk/indland/2015/08/endnu-folkeafstemning-eu-forbehold-paa-vej> (staženo 15. března 2024).
- Flinthøj, Maja. „Afstemning om forbehold har lange udsigter“. *Altinget*, 26. července 2012, <https://www.alinget.dk/eu/artikel/afstemning-om-forbehold-har-lange-udsigter> (staženo 15. března 2024).
- Holstein, Erik. „Mette Frederiksen: Danmark skal være i hjertet af EU og NATO“. *Altinget*, 29. října 2021, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/mette-frederiksen-danmark-skal-vaere-i-hjertet-af-eu-og-nato> (staženo 15. března 2024).
- Just, Andreas Nygaard. „Statsministeren vil have folkeafstemning om forsvarsforbeholdet efter valget“. *DR*, 15. května 2019, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/folketingsvalg/statsministeren-vil-have-folkeafstemning-om-forsvarsforbeholdet-efter> (staženo 15. března 2024).
- Kliim, Christian. „Ingen lyst til at afskaffe forbehold“. *DR*, 22. října 2011, https://www-dr-dk.translate.goog/nyheder/politik/ingen-lyst-til-afskaffe-forbehold?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en (staženo 12. února 2024).
- Krog, Andreas. „Regeringen afviser afstemning om forsvarsforbehold“. *Altinget*, 7. listopadu 2019, <https://www.alinget.dk/artikel/regeringen-afviser-afstemning-om-forsvarsforbehold> (staženo 15. března 2024).
- Lund, Michael S. „Bush er den farligste i verden“. *Avisen.dk*, 3. července 2007, https://www-avisen-dk.translate.goog/bush-er-den-farligste-i-verden_69563.aspx?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en (staženo 13. března 2024).

- Mikælsen, Henrik. „Måling: Danskerne vil gerne blive i EU“. *DR*, 25. ledna 2013, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/maaling-danskerne-vil-gerne-blive-i-eu> (staženo 15. března 2024).
- Nielsen, Karen. „Danskerne vil kun af med et EU-forbehold“. *DR*, 20. června 2008, https://www-dr-dk.translate.goog/nyheder/politik/danskerne-vil-kun-af-med-et-eu-forbehold?_x_tr_sl=auto&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs (staženo 12. února 2024).
- Nielsen, Peter Ingemann. „Sidste måling inden folkeafstemningen viser stort forspring til ja-siden“. *Altinget*, 31. května 2022, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/sidste-maaling-inden-folkeafstemningen-viser-stort-forspring-til-ja-siden> (staženo 15. března 2024).
- Øyen, Morten. „Flere vil bevare forsvarsforbehold“. *Altinget*, 5. prosince 2012, <https://www.alinget.dk/eu/artikel/flere-vil-bevare-forsvarsforbehold> (staženo 15. března 2024).
- Sørensen, Catharina. „Tænketanken Europa: Danskerne kan ikke både være beskyttet af EU og have et forbehold“. *Altinget*, 8. dubna 2021, <https://www.alinget.dk/forsvar/artikel/taenketanken-europa-danskerne-kan-ikke-baade-vaere-beskyttet-af-eu-og-have-et-forbehold> (staženo 15. března 2024).
- Svendsen, Anders Byskov a Andreas Nygaard Just. „Ny måling om forsvarsforbeholdet: Færre tvivler, og ja-siden øger forspringet“. *DR*, 20. května 2022, <https://www.dr.dk/nyheder/politik/folkeafstemning/ny-maaling-om-forsvarsforbeholdet-faerre-tvivler-og-ja-siden-oeger#:~:text=Forsvarsforbeholdet-,Ny%20måling%20om%20forsvarsforbeholdet%3A%20Færre%20tvivler%2C%20og%20ja%20siden,Nielsen%20trods%20solid%20ja%20dføring.&text=Færre%20danskere%20er%20i%20tvivl,juni> (staženo 15. března 2024).

Internetové stránky

- Folketinget. „The Foreign Policy Committee“. Committees. <https://www.thedanishparliament.dk/committees/committees/the-foreign-policy-committee> (staženo 8. března 2024).

- Folketinget. Results of the Danish election“. News. Naposledy upraveno 6. června 2019. <https://www.thedanishparliament.dk/en/news/2019/06/election-result> (staženo 15. března 2024).
- StatBank Denmark. „FAPCT: Referendums by result of the election, Voting percentage“. Statistics Denmark. <https://www.statbank.dk/statbank5a/selectvarval/saveelections.asp> (staženo 15. března 2024).
- Statsministeriet. „Prime Minister Anders Fogh Rasmussen’s New Year’s Speech 2003“. Speeches. The Prime Minister. Naposledy upravené 1. ledna 2003. <https://english.stm.dk/the-prime-minister/speeches/prime-minister-anders-fogh-rasmussen-s-new-year-s-speech-2003/> (staženo 15. března 2024).
- Statsministeriet. „Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale på Europadagen den 9. maj 2018“. Taler. Statsministeren. Naposledy upravené 9. května 2018. <https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-lars-loekke-rasmussens-tale-paa-europadagen-den-9-maj-2018/> (staženo 15. března 2024).
- Statsministeriet. „Statsminister Poul Nyrup Rasmussens redegørelse ved Folketingets afslutningsdebat torsdag den 27. maj 1999“. 27. května 1999. <https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-poul-nyrup-rasmussens-redegoerelse-ved-folketingets-afslutningsdebat-torsdag-den-27-maj-1999/> (staženo 11. února 2024).